КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

Ч. 9.

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ.

ВЕРЕСЕНЬ 1932.

CO-OPERATIVE REPUBLIK

UKRAINIAN MONTHLY REVIEW — LWIW POLAND

РІЧНИК V.

ПРИВІТ УЧИТЕЛЬСТВУ ТА ШКІЛЬНІЙ МОЛОДІ В ДРУГОМУ РОЦІ НАВЧАННЯ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛАХ!

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ КООПЕРАЦІЇ В „РІДНІЙ ШКОЛІ“.

Пройшов перший рік проби. У школах „Рідної Школи“ (за малими виїмками кількох, яких управи ще не зрозуміли духа часу) заведено і проведено обовязкове навчання кооперації і ведення шкільних кооператив. З якими труднощами як фізичними, так і моральними прийшлось боротися — про це розкажуть в свій час компетентні чинники, що переводили в життя це велике діло. Але справа не заломилася, нова думка встоялася та виборола собі право на життя.

Протягом цього першого року навчання переведено заходом РСУК. заочним способом курс кооперативних знань з учительством „Рідн. Школи“.

Курс пройшов з успіхом; учасників було 80 осіб з усіх шкіл Р. Ш. Близше звідомлення з нього подамо в слідуючому числі К. Р.

Теж заходом РСУК. видано: а) методичний порадник до навчання вступних відомостей про кооперацію (для ужитку в народніх школах). Порадник цей розіслано всім учасникам заочного учительського курсу;

б) збірку байок і розвідок для дітвори народніх шкіл п. з. „Війна горобців зі шпаками“, яка систематично вводить дитину в круг кооперативних проблем та була визнана „Р. Школою“ за обовязкову лектуру в народніх школах з ділянки кооперації.

Гуртовими зусиллями проводу „Рідної Школи“, її учительства та кооперативних чинників, як бачимо, в цьому році проблено значну підготовчу працю. Протерто перші колії, по яких тепер лекше піде дальша робота.

Тільки енерґії і витревалости! Того бажаємо ініціяторам великого діла та його виконавцям в другому році кооперативного виховання в школах Р. Ш. В другому році треба вирівняти всі давніші нерівности, а головне розбудувати на взірцевий спосіб кооперативні крамнички та щадниці по школах. Плян навчання треба поглибити та краще систематизувати, зокрема у середніх школах, де навчання розложене на два роки.

Цій справі посвятимо більше уваги в дальших числах К. Р.

ВІД МІЖНАРОДНЬОЇ БАЛАЧКИ ДО МІЖНАРОДНЬОЇ АКЦІЇ?

На льозанській конференції, де полагоджено одну лише господарську проблєму Европи, вирішено скликати на 5. вересня нараду Спеціяльного Комітету Економ. Студій для Европейської Унії. Ця нарада відбувається у Штрезі і має завдання підготовити матеріял до питання господ. відбудови „Середущої і Східньої Европи“ та предложити його дальшій, всесвітній конференції, що повинна мати місце у Лондоні.

Бажаючи виступити у Штрезі одним фронтом, відбув свої наради у Варшаві оснований перед двома роками „Аґрарний Бльок“, себто тактичне госп. порозуміння держав в поясі від Балтику по Балкани. Як виходить недвозначно зі звідомлень цієї варшавської конференції, її головна мета, це найти спосіб для того, щоби видістати для своїх держав позички на західних і заокеанських ринках, як кажеться, на урухомлення кредитових установ, що „заморозили“ свої капітали в кредитах хліборобству. — Не знаємо чим закінчиться конференція у Штрезі, але напевно й там центром розмов буде справа урухомлення кредитів; другою проблємою першої ваги буде питання: як уможливити тим державам, що вже винні і знову заборжуються, сплату своїх довгів? При нинішній системі китайських мурів, яка так блискучо встигла розвинутися саме в часі найтящого господарського лихоліття — сплата міжнародніх довгів це майже безнадійна річ без поваленння митних барієр. Коли отже хтось думає про позичку, то навіть, якби до того не мав інших причин, мусить думати про урухомлення своєї заграничної торгівлі.

Думали і про це у Варшаві, будуть говорити і у Штрезі. Аґрарний Бльок по старому видвигає вимогу „митних першенств“ („преференцій“), себто спеціяльних договорів між окремими державами з признанням собі спеціяльних митних пільг. Але цікаво, що вже й на варшавській нараді говорили про те, що радикальним ліком на недугу булоби знесення всіх митних перешкод між державами.

Ця думка, хоч вже офіціяльно принята на світовій женевській господ. конференції 1927 р., на ділі була досі всіма як найбільше нехтована. Тим більше вражає тепер факт, що вона починає появлятися на ново на устах многих рішаючих людей. Такі нотки прозвеніли в промові Гувера на господ. конференції у Вашинґтоні, виразно про це говорив ґубернатор Банку Бельґії Франк на Заг. Зборах цієї установи. Також резолюція наради Аґрарного Бльоку йде по тійже лінії торговельного лібералізму. В цьому дусі висловлюються теж усі засадничі статті офіціяльного орґану варшавських міністерств „Польска Ґосподарча“. (Це дуже характерне, бо досі урядові польські круги були впертими оборонцями мит).

Очевидно, що лише біда вчить розуму та й то не відразу. Не віримо в те, щоби перша Польща зачала зразу реформувати свої митні тарифи в напрямі їх зниження. Особливо не надіємося зниження мит на промислові вироби, бо хоч Польща вважає себе лідером „аґрарних країн“, то по старій традиції стремить до упромисловлення через забезпечення свойому промислові високої рентовности і високих цін. Але не сумніваємося і в тім, що „біда“ робитиме далі своє, як і досі робила і ця „біда“, ця господарська безвихідність, в яку всі летять на

осліп, таки приневолить не лише Польщу, а й усі держави перейти від слів до діл. Вона заставить таки зробити те, що розум вже сьогодні їм нашіптує, бо як вже читаємо навіть у „Польсце Ґосподарчей", „справа вільного товарообміну стає в сучасній добі найважнішою не тільки для Европи, але й для цілого світу" (Др. Лиховскі, ч. 35).

Шкода й балакати про вихід з европейської нужди, коли не устане війна між державами, що сьогодні приняла форму митних і демпінґових барієр. Мусить прийти р о з б р о є н н я, не тільки мілітарне, але й господарське, інакше нічого не зміниться в ситуації.

В кожнім разі дуже характерно, що загально шириться думка про це, що тільки м і ж н а р о д н і м и зусиллями і заходами можна побороти крізу (яка є міжнароднім явищем). Краще пізно, як ніколи — прийти до розуму.

Очевидно однак, що велику помилку роблять ті, які надіються цілковитої зміни ситуації від міжнародного порозуміння. Це тільки один бік медалі. Не забуваймо про існування й другого, не менше нагнившого боляка — диктатури всяких монополів, картелів і цілої безпляновости капіталістичної економіки.

„ЗВУЗИТИСЯ І ПЕРЕДЕРЖАТИ".

До такого висновку доходять передові економісти Польщі, фільософуючи на тему крізи (яка нині полонила всі думки). На всіх ділянках все корчиться, значить скорчімся і ми, звузім до мінімум наші бюджети, видатки, наш життєвий рівень, звиваймо вітрила, як корабель в часі бурі, ховаймося у пісок, як струсь.

Безумовно, звужуватися треба, хочби й не хотілося, бо звужує нас саме життя. Ніякої особливої мудрости отже не вигадали нам офіціяльні економісти. Тільки боїмося, щоби ця їхня життєва фільософія, поширюючись в публичній опінії, не мала деяких лихих наслідків для кооперації. Щоби кооператори не витолкували її для себе на цей лад, що треба звужувати кооперативний розмах р о б о т и, активности. Про те, що нам треба обмежати до мінімум наші і н в е с т и ц і й н і в к л а д и, ми вже говорили ширше в попередньому числі нашого журналу. Але в ніякому разі не думаємо тим звужувати нашої д і я л ь н о с т и. Навпаки — рятунок наш в дальшім поширюванні, в розбудові аґенд. Передовсім маємо опанувати кооперативно з б у т і п е р е р і б к у х л і б о р о б с ь и х п р о д у к т і в. Як не зробимо цього тепер, коли визиск з боку посередників і збивання в низ цін допекли до живого селянству, — то пізніше не легко це нам вдасться. Друге завдання дня: розбудова к о о п е р а т и в н о г о в и р о б н и ц т в а і п е р е р і б к и. Тут не може бути ніяких вимівок, викрутів ,оправдувань тяжкими часами. З цеї горячої купелі, при всіх болючих втратах, ми маємо вийти з трьома новими цінними здобутками:

1) в і д б о р ж и т и с п о ж и в ч у к о о п е р а ц і ю; р а з н а в с е з а в е с т и т о р г з а г о т і в к у;

2) п о ш и р и т и к о о п. з б у т с.-г. п р о д у к т і в;

3) п о ш и р и т и к о о п е р а т и в н е в и р о б н и ц т в о.

Це три кличі дня. Коли їх зуміємо розпропаґувати по всіх закутинах нашого краю і коли всі повіримо у їх здійснимість — ми вратовані і навіть підемо вперед.

Найкраща дефензива — це офензива.

ПРЕДМЕТ ЗАГАЛЬНОГО ЗАЦІКАВЛЕННЯ.

Ще ніколи, як світ світом, не було такого зацікавлення до економічних проблем, як тепер. Дійсно центральним питанням дня стала господарська кріза, чи власне не сама кріза, а „кріза крізи“. На кожному кроці почуєте, в кожному погляді очей вичитаєте те саме питання: чи ми вже на дні крізи? Чи вже буде перелім? Чи буде вже нарешті кріза цій крізі?

Голоси преси діляться виразно на два табори. Одні з обовязку оптимістичні, другі більше схильні до песимізму. Ці перші при кожній нагоді віщують, що вже йде до кращого. Чи це має бути роблення настроїв для спокійнішого приняття нових податків, оплат, підвишок цін (в роді підвишки ціни соли)? Коли-ж песимісти віщують дальше погіршення ситуації, то треба їм признати, що за ними стоять факти, дуже занепокоюючі.

На загал літо пройшло під знаком напруження. Сподівання на франко-німецьке замирення в Лозанні сильно лагодили настрої в першій половині літа, а по самім замиренню якийсь час здавалося навіть, що прийшов зворотний пункт. Та швидко наступило розчарування, коли Америка недвозначно заявила, що не думає признавати рахунків, пороблених її коштом без її участи. І ситуація прибрала назад старий вигляд, навіть загострюючись під кінець літа в наслідок дальшої знижки цін збіжжа (по короткій звижці на весні).

Ключем до ситуації як завжди, є положення на грошевому і кредитовому ринкові. В цьому напрямку певне значіння має факт укритої долярової інфляції в Америці, де федеральні резервові банки одержали змогу друкувати банкноти поверх дотеперішніх норм, закуповуючи за ці гроші державні облігації. Треба думати, що держава вжила цих нових капіталів на підсилення кредитом промислових і торговельних фірм, бо в Америці а почасти і в Европі далося відчути легке віднапруження, а навіть легка звижка курсів промислових паперів на біржах.

Ситуація на товарових ринках на загал незмінна. Польський конюнктурний інститут твердить, що запаси товарів по маґазинах, коли не почали маліти, то в кожнім разі перестали збільшуватися.

Зі сторони хліборобства є помітне зменшення подачі, мабуть через обмеження засівів. Але з другого боку зменшилося сильно споживття товарів. Статистика споживання говорить про величезне зменшення закупна соли, значний спадок спожиття нафти, цукру, пшеничного печива, білєтів до кінематоґрафів і т. д. Збут текстильних виробів на загал удержався, мабуть тому, що вже давніше був зредукований до мінімум. Через те в текстильнім промислі зазначилося деяке оживлення.

Твердошийна впертість баронів заліза, нафти, а особливо цукру що до удержування височезних як на нинішні часи цін, не дає змоги всьому населенню скріпити закупна цих продуктів, а тим самим і оживити їх виробництво. Калькуляція баронів проста: коли я можу дістати свою означену квоту зиску при малім обороті а високих цінах, то нащо мені знижувати ціни та збільшувати продукцію і мати клопоти з більшим виробництвом? Правда, це наскрізь антисуспільний, споживацько-філістерський спосіб думання, але відомо, що такими сентиментами люде інтересу не кермуються.

І стоїмо з цілою „ситуацією“ на мертвій точці, не посуваючись ні кроку вперед до ліквідації кризи, хоч на всіх вулицях і всіма офіціяльними установами говориться лише про таку ліквідацію. Безробіття ані не думає зменшатися, а тягар безконечно довгого харчування безробітних має бути тепер в цілости перекинений на все суспільство у формі нових оплат від електричного світла, ґазу і т. п. В таких умовах громадянство робиться нервозним, побоюючись з дня на день нових ударів, чи то у формі знижок цін, чи платень, чи навіть звільнень з праці. Американські фармери починають бойкот торгів, в Польщі теж саме починають селяни в деяких повітах. По цілій Европі то тут то там вибухають страйки з розпуки, як спроба протесту проти нових знижок платень чи звільнень з праці. Очевидна річ, що вигляди таких страйків дуже марні, бо проти страйкуючих стоїть ціла вулиця безробітних.

СПІЛЬНИЙ ФРОНТ СІЛЬСЬКОГО І МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ПРОТИ НОЖИЦЬ І КАРТЕЛІВ.

Треба признати, що хоч з трудом, а таки пробиває собі шлях думка про потребу узгіднення тактики міського й сільського населення в справі цін. Недавно ми читали резолюції німецької централі професійних спілок робітництва, в якій поставлена вперве вимога знижки цін промислових виробів. (До цього часу робітничі круги односторонно вимагали тільки дешевого хліба, не згадуючи про те, що село хотілоб мати теж дешевий промисловий виріб). На днях знову приносить — „Czasopismo spółdzielni rolniczych“ ухвалу зїзду хліборобів-кооператорів з Вадовиць, де виразно заявляється, що в інтересі хлібороба не є якраз те, щоби він мав високі ціни за збіжжа, але щоби за своє збіжжа діставав відповідну кількість соли, нафти, шкіри, залізних товарів то-що. Зовсім слушно заявляють вадовицькі селяни-кооператори:

„Не збільшить споживання цукру досить упрощене, але густо розліплене гасло „cukier krzepi“, якщо один кільоґрам того „скріплення“ коштує 16 до 18 літрів молока, того важного і підставового рільничого продукту. Високі ціни штучних погноїв не заручать тим картелям легких і великих зисків, бо ужиття погноїв мусить зменшатися при такій недостачі гроша і кредиту на селі та при чимраз гіршій конюнктурі на набіл і тварини, які є підставою господарки дрібного хлібороба“.

Треба тільки бажати, щоби зрозуміння спільних інтересів продукуючого населення села і міста стало скоро загальним. Тоді сталаб успішнішою їх боротьба з визиском картелів.

В КІЛЬКОХ СЛОВАХ.

Авторові статті п. з. „Dzień spółdzielczości (міс. Gosp. Narodowa“, №11) вдалася характеристика сучасного господ. положення Польщі в кількох реченнях:

„Рільництво це маса дрібних рільників з сильним натуральним приростом і незаспокоєним голодом землі. Торгівля веґетує, розпилена на великанське число дрібних крамниць. В промислі домінують великі концерни переважно сировинного виробництва, що працюють капіталом переважно чужим і підлягають закордонним господ. осередкам.

Заграничний капітал з природи річи у безоглядний спосіб підпорядковує польський промисл своїм окремим інтересам, а скапіталізовані в Польщі надвишки льокує залежно від засади рентовности і потреб міжнародніх концернів. За ті надвишки мусимо і будемо платити демпінґовим експортом, обтяжуючи наш внутрішній ринок. Залежно від змін капіталових чи конюнктуральних зростає чисельно маса робітництва, яку скріплює доплив з сіл. Вона або одержує працю за нужденну заплату у підприємствах концернів, або тут її відтручують і вона засуджена на еміґрацію або повільну смерть нуждарів. Над господ. життям, куди не досягає капітал заграниці, ваготить гостра капіталова безкровність, що гальмує розвиток варстатів праці.

Виринає грізна перспектива зведення нашої країни до рівня кольонії і її безоглядної експльоатації.“

В обличчі такої можливости автор хоче шукати в кооперації той чинник, який допоможе Польщі скріпити внутрішню капіталізацію, себто нагромадження капіталів потрібних для розбудови господарства.

Шлях правильний — та чи в польській дійсности нема ще інших жахливих і анормально роздутих дір, кудою втікає капітал — продукт праці населення?

ВИПИСКИ.

В новоиданій книжці д-р Вл. Гошовської находимо дуже бистрі уваги про хиби нинішного навчання в школах, зокрема про цілковите нехтування суспільно-економічної ділянки людського життя у змісті навчання. Авторка пише прим. про те, як вчать історії:

„доси відділ дипльоматично-політичної історії ставилося значно перед відділом економіки й культури... До памяти учня ставиться імпонуючі розмірами вимоги, що до вивчення дат, імен, фактів, місць боїв, заключених трактатів і т. д. В ділянці чуття уяву молоді підсичували візії героїзму і боїв... але виключно в сфері т. зв. святочного дня, себто в площині великих, виїмкових моментів, могутніх напруженням обєднаних сих громадянства. Але скілько це могло дати молоді для підготовки до щоденного життя, на яке складається праця, борикання зі злиднями дня і труд для їх поборення? Без зрозуміння підложа життєвих умов, цеб-то пізнання господарських і соціяльних умов, аналіза баталістично-дипльоматичних подій є входом на вежу без підстави; така наука мусить бути поверховна і позбавлена критично-пізнавчих елементів.

Вплив такого виховання на життєвий погляд молоді мусів бути своєрідний. Уяву молоді формують... приклади чинів закроєних на великанську міру, чинів, що дають славу, честилюбство і високе становище. Чи сили кожного аспіранта (тки) доростають до цих вимог і чи успіхи одиниць не є обумовлені і оплачені величезним зусиллям співгромадян — це питання не видвигалося. Майже кожний (а) з молодих людей переконаний, що він носить в торністрі булаву вожда, — до ролі рядового жовніра мало хто квапиться. Тимчасом життя... котиться здебільша серед звичайних, щоденних днів і вима-

гає не менше вправного ока і сильної долоні, як життя в моментах сильного напруження". (Idea spółdzielczości w gosp.-społ. wychowaniu"... Warszawa 1932).

Ми передруковуємо цей уступ тому, бо він підтверджує ті думки, які нераз уже висовлювалися на сторінках нашого журналу. Ми звертали увагу ще й на те, що буденна суспільна праця вимагає передовсім витревалости а не самого лише запалу та героїчної самопосвяти, себто постійности волі і характеру, що не є конечним при т. зв. зривах чуття і активности. Тут потрібний т. зв. холодний запал, на великі часові дистанси — а це є вже вища форма вироблення характеру. Крім того не забуваймо, що без цеї постійної, хоч на погляд ніби дрібної суспільної роботи, яка орґанізує і концентрує громадську енерґію, не є можливі й ніякі успішні великі зриви суспільної енерґії.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Останнє число орґану Міжнар. Кооп. Союзу приносить цікаву статтю секретаря Союзу п. Г. Мея, з якої приводимо одне місце:

„Яке місце споживача у тому великому апараті торгівлі й промислу? Як завжди, так і тепер він є основою цілої будівлі, остільки, що його постійні потреби дають товчок і площу для всіх господарських акцій. Та мимо того всього він є в руках капіталістичного підприємця малою фіґуркою на шахівниці, якою так маневрується, як це йому вигідно. Споживач є тою „гускою, що несе золоті яйця", а визискові є лише остільки якісь межі, оскільки заходить небезпека, що одного дня гуска моглаб вже взагалі перестати нести яйця з надмірного виснаження".

(Генри Й. Мей, з викладу на берлінській конференції з ініціятиви „Berliner Tageblatt").

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

Стрийський повіт.

(Господарська моноґрафія*).

Живий інвентар селянських господарств.

Повіт Стрий — без фільварків — має 6.253 штук коней, 17.210 рогатої худоби та около 9.900 свиней. Коли відтягнемо від цього інвентар міста Стрия, остане на села 5.593 коней, 15.010 рогатої худоби та около 8.400 свиней. — На одну селянську родину припадає пересічно 0.58 коней, 1.56 худоби та 0.87 свиней.

Коні. Як бачимо з наведених чисел що друге господ. має коня. Та є села, де коней держать значно більше. І так, приміром, в селі Бригідав на 1 господарство випадає пересічно 1,3 коней, Довголука 1.2, Кавсько 1.1, Пятничани 1. Вірніший образ „перетяження" кіньми селянських гсподарств одержимо тоді, коли порівнаємо кількість коней в кожній громаді з площею ужиткових ґрунтів, — орних, сіножатий, пасовиск приватних і громадських; тоді побачимо, що є громади, де на 100

*) Гл. „Кооп. Респ." ч. 7—8 за липень—серпень б. р.

гектарів тих ґрунтів держать більше чим 40 коней: Гірне — 42, Дюбінці 47, Соколів 48. Найкраще це відношення представляється в слідуючих селах: Фалиш — 6, Ґельзельдорф — 10, Моршин — 8, Стриганці — 10, Воля довголуцька — 10, Вівня — 4, Верчани — 10. Села ці є найменше перетяжені кіньми. Для цілого повіту це відношення висловлюється цифрою 28 — т. є. на 100 гектарів ужитків є 28 коней. Цікаво, що є села, де коней є майже стільки, що дійних коров, або й більше: приміром в Бережниці на 1 коня припадає 1,24 корови в Гірнім 1 : 1,08, в Семиґинові 1 : 0,91.

Найкраще це відношення — коней до коров — мається в селах: Братківці — 1 : 3,67, Фалиш — 1 : 3,22, Комарів — 1 : 3,33, Соколів — 1 : 3,44, Вівня — 1 : 3,9. В цілому повіті — 1 : 1,98.

Р о г а т а х у д о б а: Цілий повіт лежить в области сіментальської раси, так що переважає цей тип, очевидно в мішанині з безрасовими коровами.

З 17.210 штук худоби припадає на молочні корови 12,400, ялівки 3,820, воли і бугаї 990. На одно селянське господарство випадає в пересічи 1,3 молочних коров, або 1,8 рогатої худоби. Це відношення однак в ріжних селах ріжне. І так передусім німецькі села тримають найбільше коров у відношенню до числа господарств: Бриґідав — 2,71 і Ґельзендорф — 2,26. Опісля йдуть села: Конюхів — 1.92, Пятничани — 1.89, Довголука — 1.18, Стриганці — 1,70 і Голобутів — 1.58. Дальше відношення це зближується до пересічного в повіті: 1,3. Але існує і цілий ряд сіл, де воно є нищим від 1, значить не кожна родина має свою корову. Таке є в слідуючих селах: Бережниця — 0.99, Розгірче — 0.99, Довге — 0.96, Братківці — 0.95, Монастирець — 0.95, Нежухів — 0.88, Ходовичі — 0.86, Гірне — 0.80, Вівня — 0.79, Семиґинів — 0.58 і Фалиш — 0.56. Коли візьмемо при тім під увагу, що в цих селах є господарства, які мають по кілька коров, то побачимо, скільки родин в згаданих селах позбавлені молока.

Можна сміло ствердити, що кількість пасовиськ в данім селі не має ніякого впливу на кількість коров, ані тим більше на їх якість. Для приміру наведемо тут кілька сіл, які мають велику площу пасовиськ — у відношенню до інших ґрунтів — та кількість коров в тих селах на 1 господарство: Добряни — 1.42, Фалиш — 0.59, Кавчий кут. — 1.10, Угерсько — 1.38, Грабовець — 1.48, Вівня — 0.79, Станьків — 1.16. — Як бачимо, відношення це в більшости сіл менше від пересічної для цілого повіту, яка виносить 1,30.

За те в селах, які не мають зовсім пасовиськ, дуже часто кількість коров на 1 господарство є більшою від пересічної: Довголука — 1.88, Колодниця — 1.19, Лотатники — 1.41, Сіхів — 1.21, Воля довголуцька — 0.95, Братківці — 0.95, Голобутів — 1.58, Комарів — 1.2, Лани Соколівські — 1.12, Лукавиця Нижна — 0.82, Татарське — 1.0, Уголна — 0.77.

Цікавим буде порівнання кількости коров до площі ужиточних селянських і громадських ґрунтів — ріллі, пасовиська, і сіножатей. В цілому повіті на 1 гек. цих ґрунтів випадає пересічно 0.37 коров. Та є села, які далеко відбігли від пересічного числа і держать значно більше коров; як пр.: Братківці — 0.63, Ходовичі — 0.53, Довге — 0.51, Голобутів — 0.62, Комарів — 0.52, Любінці — 0.62, Пукеничі — 0.52,

Розгірче — 0.55, Соколів — 1.50, Станьків — 0.52, Верчани — 0.52. Є ще села, де мало пасовиськ, або взагалі їх не має... Найменше коров в цьому відношенні мають слідуючі села: Манастирець — 0.11, Лукавиця Нижна — 0.16, Моршин — 0.8, Пятничани — 0.16 і Вівня — 0.17.

Напрям годівлі коров майже виключно молочний; годівельний матеріял невдоволяючий. Пересічна річна кількість молока у коров не богато більша від 1000 літрів. Процент товщу в молоці досить значний, доходить до 4. Підмійське населення доставляє молоко до міста Стрия; денна достава виносить від 5 до 7 тисяч літрів. Доставляють мешканці майже з половини сіл повіту. Через те кооперативне молочарство слабо розвивається. В повіті є 2 кооперативні та кілька приватних молочарень. Населення має крім цього поверх 400 кружлівок.

Кількість бугаїв-розплідників у відношенню до числа коров далеко не вистарчаюча. В році 1929 — з початком року — було в цілому повіті 79 ліцептованих бугаїв. На одного розплідника випадає 156 коров, а коли візьмемо під увагу ще й ялівки, то відношення це випаде ще гірше. Розміщення розплідників також не вдоволяюче. Є 14 громад, які взагалі ліцептованих бугаїв не мають: Соколів, Верчани, Кавсько, Голобутів, Воля Довголуцька, Любінці, Лукавиця Горішна, Семиґинів, Моршин, Братківці. Зате інші громади мають їх по кілька: Ґельзендорф — 5, Бріґідав 6, Угерсько, Підгірці і Завадів по 4 і т. д.

В 1929 і 1930 році спроваджено 24 розплідників до повіту.

Свині. Повіт числить около 10.000 штук свиней. Переважає тут тип простої галицької свині, тут і там крижований з білою, великою анґлійською свинею беконового або товщевого типу. Розплодових льох дуже мало. Є лише кілька сіл, де плекання поросят загально поширене між селянами: Ґельзендорф, Пукеничі, Кавчий Кут, Лисятичі, Пятничани. Решта сіл купує поросята у селян вище згаданих місцевостей. Загально випадає в повіті около 1-ої штуки на 1 селянське господарство. Найбільше держать свиней в селах: Кавчий Кут — 2.6, Лисятичі — 2.5, Пукеничі — 2.6, Бережниця — 1.6, а найменше: Добряни — 0.4, Гірне — 0.5, Комарів — 0.5 і Станьків — 0.3.

Дріб. Блищих статистичних даних щодо кількости дробу брак. Кури в повіті переважно є безрасові; середньо добрі що до несности яєць, та за те яйця малі. В послідних часах розводять расових курий, головно кармазинів і зеленоніжок. Гусок і качок держать в повіті невелику кількість; менше чим приміром в сусідньому жидачівському повіті.

Володимир Мосора.

Надужиття кредиту і світове задовження.

Д-р Антін Людвіґ, знаний віденський економіст, вважає надужиття кредиту і світове задовження, одною з головних причин теперішньої світової кризи.

Подаємо короткий зміст його виводів, уміщених у віденськім католицькім тижневнику „Schönere Zukunft“: „Розбудова теперішнього способу кредитування уможливила скорий розвій капіталізму і поширення його по цілій земській кулі. Вона спричинила дуже сильне по-

більшення витворювання (продукції). Теперішній спосіб кредитування є неначе опаловим матеріялом цілого механізму капіталістичного господарства, який допроваджує йому потрібну творчу енергію і дає бажаний розмах. Але звісно, що надмір назбираної в машині механічної енергії часто допроваджує до вибуху і ушкодження, або навіть знищення цілого механізму. Таке сталося власне під сю пору зі світовим господарством. Захитання світового господарського ладу є власне наслідком надужиття кредиту.

Після Ферд. Фріда виносить світове обдовження, лише в користь Анґлії та Сполучених Ам. Держав, 418 міліярдів золотих. Тут не вчислено т. зв. „політичних довгів", т. є. всяких воєнних позичок, відшкодовань і т. д. З тої суми світового задовження належиться Анґлії 270 міліярдів а Сполученим Ам. Державам решта. Перед війною мали капіталісти Анґлії довжників на суму 170 міліярдів золотих, а капіталісти Сполучених Ам. Держав мали довжникв на суму 40 міліярдів золотих. Видно наглядно, що анґлійські та американські капіталісти добре збогатилися на війні. Вони заробили на ній що найменше 200 міліярдів золотих.

В дійсности заробили вони далеко більше, бо значну часть воєнних достав плачено готівкою, отже і на готівковім обороті мусів бути добрий зарібок.

Відносно „політичних", т. є воєнних довгів, то маємо докладне їх зіставлення з р. 1923., з нагоди переговорів на підставі предложення пляну Юнґа (Young).

Анґлія винна капіталістам Сполучених Держав 98 міл. зол., Франція 60 міліярдів, Бельґія 7 міліярдів, Італія 26 міліярдів зол. Звісно, що сплату тих довгів зіпхано на Німеччину. Після пляну Юнґа малаби Німеччина сплатити їх протягом 59 літ. Льондонська конференція знизила Німеччині воєнний довг на 3 міліярди. В тій справі мають тепер голос Сполучені держави. Саме промислово-купецьке обдовження Европи виносить 75 міліярдів зол. З того припадає на рахунок американських капіталістів 63 міліярди а на рахунок Анґлійських капіталістів 12 міліярдів золотих. Найбільше задовженою є Німеччина, бо вона сама, т. є приватні німецькі капіталісти, винні 50 міліярдів марок.

Після т. зв. звіту Ляйтона (Layton) мусять німецькі капіталісти сплачувати річно 1.600 міліонів золотих, капіталу і процентів, анґлійським і американським капіталістам. На голову кожного німецького громадянина (враховуючи дітий) випадає задовження около 1.200 зол., в тім 800 зол. „політичного" задовження а 400 зол. приватного задовження. Вірителями є виключно Анґлійці і Американці-янкеси. Подібно є задовжені держави і громадяни полуднево-американських республик.

Згаданий Ферд. Фрід обчисляє, що мешканці Европи (без Совітів) та мешканці полуднево-американських республик мусять платити анґлійським капіталістам і капіталістам Сполучених Держав Північної Америки на рік і на голову населення сплату-ренту у висоті 166 зол.

Розуміється, що тота висока річна рента, неначе якийсь гарач, плине в кишені тонен̄ької верстви капіталістів тих двох країн. Їх річна рента, з титулу задовження Европи і Полуд. Америки виносить 30—40 міліярдів золотих. Розуміється, що такої високої річної ренти не годні платити нещасні довжники готівкою. Вони платять готівкою лише ча-

стину, а незаплачена кождорічна рента дописується до позісталого довгу, яко новий довг. В той спосіб зростає задовження, мов вода в ріці в часі повени. Вислідом того світового задовження є факт, що цілі великі народи мусять значну часть своєї праці рік-річно віддавати, щоби кормити анґлійських і американських капітлаістів річною рентою. В той спосіб ще й помагають їм поширювати економічну владу на цілу земну кулю.

В той спосіб, по війні, ціла земна куля, а особливо краї західної і осередної Европи, а неменьше також полудневої Америки, стали типовими кольоніями, що їх експльоатують анґлійські та північно-американські капіталісти. Одначеж треба розуміти, що теперішний, повоєнний, спосіб експльоатації кольоній є зовсім інший як перед війною. Перед війною визискували капіталісти кольонії в той спосіб, що витягали з них за безцін всякі промислові сирівці або закладали в кольоніях власні фабрики, де мали на місци в кольонії дешевий промисловий сирівець і дешеву кольоніяльну робочу силу.

Повоєнний спосіб визискування кольоній, є далеко вигіднійший. Тепер мусять кольонії платити річний гарач в готових грошах — в золоті.

Насувається питання, чи таке велике промислово купецьке задовження, особливо задовження західної і середущої Европи, було викликане і оправдане дійсною потребою населення? Без сумніву, що повоєнна Европа конечно потрібувала кредиту до відбудови війною знищеного промислу. Але тота повоєнна відбудова промислу і торговлі переступила границі дійсної потреби европейського населення. Кредит плив з Анґлії і з Америки до Европи, особливо до Німеччини, широким руслом.

Дійшло до надужиття кредиту, до безплянової промислової експанзії, понад передвоєнний стан, понад дійсне запотребовання, яке навпаки стало зменшувалося під впливом проґресивного зменшування купної сили населення еврп. народів. Европейські капіталісти і промисловці сліпо вірили у можливости безмежного промислового розвою, у безмежну можливість збуту промислових витворів, вірили в можливість безмежного масового споживання промислових витворів. В кінці вірили вони в рентовність такого безплянового промислового витворювання, опертого о дорогий анґлійський та американський кредит. Не подумали отже, чи світовий ринок буде достаточно поємний на той надмір промислових витворів. Не рахувалися з тим, що сила купна населення є все ограничена, а по війні зіступила до крайніх меж.

Впрочім отсей штучний підєм промислового витворювання, опертого на кредиті (кредитова інфляція), може бувби ще довше удержався, колиби анґлійські та американські вірителі були державися старих засад вільної торговлі та приймали сплату рат і чиншів від своїх европейських довжників не в готових грошах, а в натурі, т. є у випродукуваних товарах. Але сталося щось зовсім противного. Вивіз товарів з країв-довжників здержано майже цілковито дуже високими митами. І от зачалася дуже скоро розвиватися теперішна кріза. Головні прояви теперішної кризи ось такі: надпродукція (релятивна; лише у відношенні до спаду запотребування і споживання), обнижка цін на світовім ринку, обезцінення товарів, що ще перед крізою лежали по купецьких складах. Висота процентової стопи від позичених капіталів лишилася

однаково висока. Для того то так нагло упадали промислові підприємства і банки, що оперували позиченими капіталами. Вони не могли платити рат довгу і процентів, бо не могли продати товарів. А дальше вже пішла т. зв. кріза довіря, яка спричинила вимовлення кредитів і щадничих вкладок. Небавом захитується валюта (Анґлія). Завершенням тих всіх явищ є нечуване безробіття десятків міліонів здорового і кваліфікованого західно-европейського робітництва. Правдива крутіж уємних економічних явищ, які можуть привести до загальної, не лише економічної, але навіть культурної катастрофи західної Европи.

Тут треба скорої і основної реформи цілої системи світового господарства через поворот до господарства пристосованого до запотребовання споживача. Досі думали капіталісти, що кожноразова надвишка продукції, кожноразове заощадження капіталу муситься безумовно ужити до дальшого витворювання дібр. Вони думали, що в той спосіб їх зиски будуть все зростати. Нинішня кріза наглядно учить, що воно так не є. Система світового господарства мусить пристосовуватися до потреб споживача і потреб культури, а не до жажди зиску промисловців і купців.

о. Й. Р.

ПРОБЛЄМИ КООП. ОРҐАНІЗАЦІЇ І ПРАКТИКИ.

Пекучі орґанізаційні питання.

(З обсервації кооп. життя на місцях).

1. Диспропорції.

В забуття відійшли вже т. зв. „нормальні часи“ вищої конюнктури, а нормальним стало те положення, що створила економічна депресія. Ми так уже зжилися з низькими цінами с.-г. продуктів, високими цінами скартелізованих і змонополізованих виробів, що в усіх розмовах і калькуляціях ставимо ці нові відносини в основу. Та не завадить усвідомити собі, що вони говорять собою, ці нові обставини і нова ситуація.

Отже передовсім впадає в очі страшна нерівномірність цін і вартостей. Те, що вчора було малим, нині стало великим. Загально говорилося, що в Польщі самі безпосередні податки, що платить село, не є дуже високі. Але нині? Нині при нових цінах за працю хлібороба, та сама квота податку виросла до значіння великого тягару, що придавлює село.

Те саме з довгами. Те що в 1928 р. було дурницею — от там пару чи кільканацять золотих довгу за тютюн чи пиво — нині, хоч цифрово не змінене, своїм економічним значінням виросло вдвоє, втроє. Коли на заплату того довгу тоді треба було віддати одноденний заробок,

то нині і пятиденний може не вистарчити, оскільки його взагалі можна мати. Зерном треба віддати тричі тільки що тоді і т. д. Для переважної частини людей старі довги, пороблені в „добрих часах" стали зморою, що їх давить, не даючи просвітку ні життя.

Таких нерівномірностей тепер повно скрізь. Не вільне від них і кооперативне життя. Передовсім старі зобовязання кооператив. Те що було дрібницею до сплачення при денному торзі 50—100 зол., стає нині проблємою майже загадковою, коли денний оборот кооперативи виносить 10 до 20 зол. Коли на папент і касу хорих при давному обороті кооператива могла „заробити" протягом двох-трьох тижнів, сьогодня є кооперативи, які і за пів року не вироблять стільки надвишки, щоби оплатити цей видаток. „Мінімальна" складка в касі хорих є нині рішучо зависока. Коли оплата праці книговодця в сумі 15 зол. місячно була перед пару роками для кооперативи дрібничкою, нині стає поважним тягарем і т. д.

Очевидно, що життя вимагає від кооперативних провідників таких заходів, які-б усунули ці диспропорції, бо інакше наступить заломання на цілій лінії. Справа патентів, соціяльних обезпечень і под. мусить бути піднята кооперативними чинниками на законодатному шляху і в цій справі є можлива солідарність всіх національних орґанізацій в Польщі. Але безпосередно в цій справі очевидно не можемо нічого вдіяти. Кооператива не має рівнож змоги зменшити цифру своїх довгів інакше, як тільки їх сплатою. Зате тим уважніше мусить переглянути всі інші позиції свойого бюджету, щоб тут звести до мінімальних границь свої видатки.

2. Платні Управ.

Не побоюючись заміту з боку заінтересованих осіб, ми піднесемо передовсім справу оплати праці Управ і Надзірних Рад. Правда, що до цих останніх, то тільки виїмково десь не десь вони побирають винагороди за контролювання кооперативи. Але що до Управ, то у нас в господарсько-споживчій і молочарській ділянці давно призабуто старі й добрі засади батька сільської кооперації Райфайзена, який вимагав безплатної праці Управ.. Як пошесть поширилася думка про конечність оплати за працю Управ. Тимчасом вже на наших очах у нас виросло парусот райфайзенок, які всі завели у себе безплатність праці Управ і якось у них справи йдуть, не заснічуються. Думаємо, що само життя і теперішнє лихоліття вимагає від нас, щоби ту саму засаду поширити тепер на споживчу і молочарську ділянку. Мусимо привернути роботі цих Управ характер жертвенної, почесної, громадської роботи, яку виконується попри свої домашні заняття з доброї волі і для добра загалу.

Очевидно, це не відноситься до тих дуже великих кооператив, які мусять мати постійного управителя чи книговодця, на цілоденному заняттю як службовика. Хто мусить через працю в кооперативі занехати своє господарство чи взагалі не мавби через цю працю доходу на життя, тому треба платити. Але хто має своє господарство чи інше заняття, що йому дає стало хліб насущний, той повинен виконувати працю в управі кооперативи безплатно і почесно. В середніх і малих кооперативах тільки постійні службовики кооперативи (крамар, мо-

лочар) можуть побирати платню, очевидно в межах можливостей кооперативи.

Думаємо, що крайня пора поставити цю справу на публичну дискусію на кооперативних нарадах і зїздах.

3. Високі амортизації.

Чимало кооператив має у своїх білянсах поважні активи в недвижимостях (площах, будинках, молочарськім урядженню і т. п.). Відомо, що реальна ринкова вартість будинків і ґрунтів сильно впала. Те, що тому 4 роки було варте 2000 зл., сьогодні напевно варта половину того. По закону і зрештою зі зрозумілих господарських міркувань ми обтяжуємо нашу калькуляцію та рахунок страт і надвишок відсотком амортизації. Очевидно, при високій цифрі недвижимостей квота амортизації вийде доволі поважна а це обтяжує дошкульно бюджет кооперативи. Знаю кооперативу, яка піднесла (на папері) вартість свого будинку до висоти 5000 зол. (зараховуючи членам їх роботизну як вклад на уділи). Сьогодня будинок цей оцінюють на дві до три тисячі золотих. В наслідок того є передовсім нереальним білянс кооперативи а крім того кооператива обтяжує свій бюджет дуже високо амортизацією. Це друге не є ніяким лихом, навпаки мже бути навіть корисне, коли кооператива має на загал незлі обороти і надвишки. Коли однак бюджет напружений, то і сотня золотих амортизації грає ролю, бо не будь її, кооператива замкнулаб рахунок страт-зисків активно.

Думаю, що головно з першої причини, для того, щоби наші білянси відзеркалювали дійсний стан річей — слід би перевести загальну знижку білянсових вартостей недвижимостей по кооперативах. Іншими словами — перевести радикальну їх амортизацію. Як це зробити? Очевидно, при нагоді складання річних білянсів за 1932 р. і то коштом запасних фондів, які належалоб зменшити о ту саму квоту, яку відписано-б від недвижимостей. Як одно так друге вимагає ухвали Загальних Зборів.

Цю думку піддаю під розвагу і публичну дискусію.

4. Деякі недостачі в роботі кооп. Союзів.

Коли ми всі нераз суворо критикуємо недомагання низових кооператив, то до цього приводить нас ніщо інше, як любов до них самих і турбота за їх долю та за справу, якій всі ми служимо. Але ці самі міркування наказують нам так само не щадити й кооп. союзів, коли в їхній роботі нам здається дещо хибним.

Возьмім такий випадок: кооператива паде. З яких причин, байдуже, досить, що припинює свою діяльність. Як звичайно, кооператива до останньої хвилини що могла, помпувала від Союза у формі товарового кредиту (славетня, тричі лиходійна засада „без боргу нема торгу“!). Кооператива завинила союзові поважну квоту. Але по якомусь часі кооператива прокидається до нового життя, находяться нові люде, новий запал до діла, присилають по товар, вже з готовими грішми, які зложили члени у формі нових уділів чи як там. Яку тактику має примінити Союз? Вимагати зразу сплати старого довгу і лише під цею умовою продавати кооперативі товар, чи може навпаки: дати кооперативі мораторію, поки не „розробиться“, та не зможе з нових надвишок

відкласти дещо на старий довг? — Думаю, що тільки ця друга дорога доведе до цілі, хоч як нераз сам Союз потребує готівки. На жаль, не все так діється. Буває, що Союз зразу ставить справу ультимативно і тим унеможливлює кооперативі якраз купно за готівку!

Не можемо теж признати правильною тактику тих Союзів, які, маючи за собою ухвалу про доплату нових уділів членами, помагають собі зі слабими кооперативами в цей спосіб, що кажуть їм підписувати вексли на квоту належного уділу! Це щось так неприродного і нездорового, як тільки можна собі уявити. В самій природі уділу лежить, що це має бути гріш готовий і реальний, не якийсь сумнівної вартости папірчик, якого реальна вартість часто ніяка. А вже просто нечувана річ, коли такий вексель кооперативи Союз трактує як римесу і пускає в оборот на рівні з товаровими римесами. Нехай він не дивується, коли вексель цей кооперативою не буде викуплений (бо так звичайно буде), а сама кооператива матиме з приводу цілої історії жаль до Союза, що, на її думку, привів її до коштів.

Деякі наші союзи практикують теж політику „обтяжування" рахунків кооператив, своїм одностороннім рішенням. Кооператива одержує письмо з союза: „на основі такої і такої ухвали зїзду чи анкети Ви повинні нам вплатити таку то й таку суму. На висоту цеї суми ми обтяжуємо ваш рахунок". Часто-густо це проходить без опору зі сторони кооперативи, але нераз приводить до прикрих непорозумінь, коли кооператива є в такому стані, що дійсно не може зробити цього нового видатку. Таким кооперативам треба би йти на уступки, приймаючи до відома їх реклямації проти односторонних обтяжень.

Велике і відповідальне нині завдання кооперативного люстратора-інструктора. До всіх його давніших робіт прилучується ще одна: бути на місци лікарем-дорадником для недужих кооператив, яких так богато! З самих словесних оповідань трудно собі уявити, що це значить в практиці „санувати кооперативу". Кілько то нервів треба витратити не лиш на викриття неправильностей, але на вирівнання особистих амбіцій і непорозумінь, коли приходиться відсувати від впливу нездарні або свідомо злочинні одиниці, підбирати новий склад виконавчих органів, стягати і забезпечувати манка й борги і т. д. До рідких виїмків належать кооперативи, де праця інструктора може обмежитися до самої книжкової перевірки. В більшости випадків мусить сам інструктор уложити цілий санаційний плян, скомпонувати новий, здоровий бюджет кооперативи і подбати про такий добір людей, який би давав запоруку переведення в життя цього пляну. На жаль, ще не скрізь так розуміють завдання кооп. інструктора; але й цю прогалину в роботі мусимо заповнити, бо „пора це великая єсть", і від того, як ми зрозуміємо завдання хвилі, залежатиме саме існування соток кооператив.

5. Треба скріплювати запасні фонди.

Є в кооп. законі припис, що до запасного фонду належить причислювати найменше 10% щорічної білянсової надвишки. Припис цей увійшов в текст наших зразкових статутів господ. споживчих, кредитових і молочарських кооператив з тим додатком, що це причислювання обовязує аж до тої пори, поки сума запасного фонду не зрівняється з сумою уділового капіталу. Не часто, але все таки трапляється,

що цей припис статута є до певної міри перешкодою для дальшої розбудови запасних фондів. А наскільки вони нам потрібні, це показується тепер, коли такий значний відсоток кооператив замикає свої річні звідомлення з білянсовою стратою.

Тому було-би вказаним, щоби кооперативи при нагоді постаралися змінити цю точку статута; а хочби навіть цього й не зроблено, то в кожнім разі треба широко розповсюднити думку про те, що скріплюванню запасних капіталів не може бути ніяких меж, що навпаки є обовязком розумної господарки їх всіма силами збільшувати, бо лиш тим способом кладемо тверду підвалину під безпеку самої кооперативи та під широку розбудову діяльности самих кооператив. З окрема поширення аґенд на збут с.-г. продуктів та на власне виробництво не є можливе без посідання солідних власних капіталів. За позичені гроші вже мабуть ніхто не схоче тепер щось розбудовувати. Досвід останніх літ хіба встиг нас про це переконати.

6. Консерватизм в кооперації.

Ковельський союз кооп. зачав збут волів на комісовій засаді. Дрібна ніби подія, бо кілько там могло бути тих перших комісових волів-піонірів? — Але вона важна іменно тим, бо проломано пересуд, що, мовляв, „наші селяне не дадуть в коміс". Хоч за нами є ряд обовязуючих постанов кооп. зїздів і Ревіз. Союзу, хоч за комісовим збутом ведеться пропаґанда, хоч була вже навіть одна спроба з дробом, то мимо того справа все упадала.*) Ми є глибоко переконані, що упадала вона не з причини недовіря селян до кооперації, а таки самих орґанізаторів збуту. В їх власній уяві не могла поміститися комісова торгівля, вони самі не вірили в її необхідність. Це зовсім те саме, що було ще до недавна зі справою продажі на кредит. Десятки років годі було здійснити в практиці засаду продажі за готівку, аж поки не прийшла катастрофа, яка виявила всю небезпеку боргування. Нараз люде начали вірити в розум рочдельських піонірів. А то було так, що навіть люде, що стоять на чолових місцях в кооперації теоретично доказували, що без боргу не буде „у нас" торгу. Така, мовляв, стихія, що її ніяк не переборені. Це була дійсно сильна стихія, коли їй піддалися навіть провідники. Але навіщо тоді робити постанови й ухвалювати резолюції, коли самому не віриться в їх доцільність?

Не дай Господи, щоби й ковельський почин з комісовим збутом потонув у стихійнім кооперативнім рутенстві, яке хоче робити кооперацію без кооперативних засад, керуючись наськими „стихійними" привичками. Нам треба нарешті людей, які-б повірили, що кооперативна робота, це серіозна річ, оперта на своїх власних, від всього, що було, відмінних, твердих як криця і незаводячих основах, що, це є річ, яку треба передовсім ґрунтовно, науково вивчити і приняти до серця, відкинувши всі доморослі міркування й фільософії, які є нічим іншим, як наслідуванням метод приватних ґандлярів. Приватникові дорога до комісового збуту недопустима, то-

---

*) Маємо теж спробу з яйцями в одному повіті. Очевидно, оставляємо на боці збут молока, орґанізований по традиції фактично в комісовий спосіб.

му він її непрактикує. Але кооперація, як заступник самого продуцента, має змогу примінювати цю методу. Треба тільки твердо хотіти і солідно вести діло з самого початку.

Тому пропаґанду комісового збуту належить скріпити всіма силами, щоби ми не каялися колись так, як тепер каємося за боргування. Бо може прийти одна-дві стратні трансакції на худобі, яйцях чи дробі і справа збуту с.-г. продуктів упаде знова на довгі роки.

К. Коберський.

ОСВІТА І ВИХОВАННЯ.

Прінціпи орґанізації кооперативно-освітньої діяльности.

Українська кооперація, беручи справу вже історично, є одним із могутніх чинників, які сприяли накопиченню в народніх масах потенціяльної сили боротьби за краще життя, до змагань за всестороннє визволення. В цьому розумінню, кооперація була населенню доброю школою, привчаючи його до орґанізованої ґромадської співпраці. Гуртуючи населення біля найблищих, щоденних справ, вона виховує в масах почуття солідарности та виробляє серед них звичку до єдности думки, а за нею і до єдности чину.

Культурно-осьвітня діяльність кооперації, яка в умовах українського життя завжди набирала глибоко-ідейного та культурно-національного характеру і значіння, в цьому відношенню вписала в історію минулої визвольної боротьби нашого народа, безперечно, почесну сторінку. Може саме за це при кожній навалі на українське життя противники не забували зачепити і кооперативні орґанізації.

Але помимо цього ідейного, гартуючого значіння, культурно-освітня діяльність кооперації має своє безпосереднє завдання — допомогти успішному розиткові і закріпленню самого кооперативного руху. Досягнення цієї мети вимагає від всіх учасників кооп. руху крім піднесення їхнього загального культурного рівня, ще ясного зрозуміння самої мети кооперації та засобів і шляхів його досягнення. Мало того, коли членство і зрозуміє, чого йому потрібно та пізнає, якими шляхами треба йти до досягнення своїх бажань, ці знання треба ще оповити в певний ентузіязм, вселити віру в успіх кооперативного руху та виробити силу волі триматись кооперат. прінціпів в житті. А особливо це потрібно тепер, коли мораль захитана, а соціяльне почуття в ширших верствах ослаблене.

Все це вимагає довгої і систематичної кооп. освіти і виховання мас, що привчилоб економічно слабші верстви допомагати собі взаїмно, та постепенно викорінилоб серед громадянства еґоізм.

На українських землях, як показує історія, кооп. рух шириться майже спонтанно і тому охоплює ширші верстви суспільства та приносить часто успішні розультати. Але підготовка і культурний рівень тих

мас занадто слабі, щоби вони могли обхопити ті підводні скелі, які у великому числі лежать на шляху розвитку кооп. руху. Ці маси звичайно знають свої права та мають надії на кооперативу, але не знають обовязків супроти неї. Тому наші успіхи нестійні і часто замісць дальшого захоплення, кооп. рух приносить розчарування, зневірря і т. п. Тому така численність може обернутись в небезпеку і привести до неуспіху, до руїни, до краху. Через це при освітніх плянах нашої кооперації не можна чекати лише на кадри фахівців-абсольвентів спеціяльних кооп. шкіл і курсів, які є потрібні як керманичі, так би мовити, майстри кооперації. Крім цих кваліфікованих сил, яких кооп. централі вже потроху набирають, нам треба одночасно будувати і масову силу. Бо кооперація, як рух демократичний, не може закріплятись лише зверху роботою одиниць, а її успіх залежить від активности цілої маси.

Отже, крім системи кооп. шкільництва, до якого числимо і фахові довші курси, у нас мусить існувати і добре наладжена певна система кооп.-освітньої діяльности серед самого населення.

Така діяльність провадиться в краю вже за давніх часів і про її значіння та необхідність уже всі добре знають. Також відомі і ті форми, в яких шириться ця кооп.-освітня чинність в практиці на нашому селі. Тому цих питань не будемо торкатися*). Тут хочемо подати лише проєкт системи упорядкування цеї існуючої вже діяльности аби вона і дальше прямувала з повним успіхом та не губила тих цінностей, які встигла придбати для укр. кооперації. Бо для ширших успіхів кооп.-освітньої діяльности потрібно мати крім сприятливих зовнішніх обставин ще й добру внутрішню орґанізацію.

Тому за чергове завдання існуючої вже у нас кооп.-освітньої діяльности вважаємо упорядкування її орґанізаційно-виконавчого апарату. Для цього намічаємо слідуючих десять основних принципів.

1. Перш за все, треба стреміти до того, щоби скрізь, при всіх кооп. орґанізаціях, починаючи з кооперативи першого ступня і до загального краєвого центра, існували відповідні платні постійні апарати чи окремі спеціяльно для того покликані референти, аби сама кооп.-освітня діяльність не була якимсь випадковим явищем, а булаб постійною складовою частиною роботи українських обєднань.

2. Там, де є можливість, бажано, щоб такі робітники були люди з належною підготовкою, або бодай такі, що мають щирий інтерес і нахил до праці в цій галузі.

3. Ці спеціяльні референти, секретарі, чи завідуючі кооп.-освітнім відділом члени управи, зглядно кооп.-освітні комісії, відділи, секції при союзах мають знати і відчувати ті потреби, які виявляються в даній кооп. орґанізації чи в її оточенню. З другого боку, ці постійні кооп.-освітні діячі чи цілі апарати мають стреміти до систематичного задоволення цих потреб, приймаючи на увагу ті умови і обставини, серед яких

*) Про завдання і форми культурно-освітньої дяльности кооперації див. статтю автора — „Культурно-освітня діяльність кооперації" в нашому журналі ч. 5. з дня 1. травня 1929. року стор. 186—193.

приходиться розвивати цю діяльність. Тому весь організаційно-виконавчий апарат кооп.-освітньої діяльности має будуватись по принципу децентралізації.

4. Розуміється, ця система постійних виконавців кооп.-освітньої діяльности має пдтримувати в собі організаційний та ідейний внутрішний звязок з низу до верху.

5. Цей апарат у звичайно існуючих в кооп. орґанізаціях орґанах управління має користатись при своїй праці певною автономією.

6. В своїх конкретних заходах виконавчий апарат цеї діяльности повинен мати наперед встановлений плян діяльности.

7. Крім існування виконавчих орґанів мають відбуватися періодичні та неперіодичні кооп.-освітні зїзди представників всіх ступнів кооп. обеднань, щоб таким чином, від часу до часу робився перегляд загальної роботи та фіксувавсяб той напрям її дальшого розвитку, до якого кликалаб низова кооперативна воля.

8. Між кооперативами ріжних ступнів та між ріжними видами кооперації треба налагодити певний росподіл праці та встановити порядок солідарної співпраці. Це потрібно для того, — щоб до компетенції даного обєднання належала така діяльність, якою йому доцільніще буде займатися та з якою ця орґанізація зможе найкраще справитись в залежности від її інтелектуальних і матеріяльних сил і засобів та її ближчих інтересів. Про такий росподіл праці та встановлення принціпів співпраці мають порозумітись керуючі орґани відповідних кооп. орґанізацій на внесення дотичних виконавчих кооп.-освітніх апаратів.

9. Окрім того, росподіл компетенцій та основні умови співпраці треба встановити між кооперативами та всіма тими некооперативними установами, орґанізаціями і окремими особами, які також провадять анальоґічну роботу або зацікавлені в ній. Цим досягнеться те, що кооперативи не будуть займатися такою діяльністю, яку в даній місцевости вже переводить, та ще й може краще, якась інша спеціяльно покликана установа. Крім того уникнеться тої дезорґанізації і розбиття сил, що приходиться спостерігати при неузгідненні в культурній роботі на селі, разом кількох установ. Цей росподіл компетенції має складатись між відповідними ступенями кооп. обєднань — з одного боку, та з керуючими чинниками дотичних культурно-освітніх інституцій з другого боку.

10. Нарешті, для успішности дальшого розвитку кооп.-освітньої діяльности дуже необхдним являється масовий практичний досвід. Необхідно слідкувати стало як за самою діяльністю так і за її результатами. Звідси виходить обовязковість переведення певних періодичних ревізій цеї діяльности та заведення систематичної кооперативно-освітньої статистик, в чому малиб приймати участь всі ступні кооперативних обєднань.

Щоби ці основні принціпи орґанізації кооп.-освітньої діяльности не здавались можливим лише в теорії, подамо кілька прикладів з практики кооп. життя за кордоном.

Анґлійська кооперація, яку взагалі характеризує висока ідейність, дає нам найкращий приклад орґанізації кооп.-освітньої роботи,

бо на цю галузь діяльности звернули увагу ще перші піоніри, ще Рочдельці. В ширший і орґанізований спосіб це питання поставлено на обговорення ще першого кооперативного зїзду в Лондоні в 1869 році. З того часу кооп.-освітня діяльність зробилася просто орґанізаційною прикметою англійської кооперації. Упорядкуванняж цеї роботи в Анґлії треба віднести до 1884 року, коли по ухвалі кооп. зїзду утворено при Центр. Союзі Анґл. Кооп. спеціяльний „Просвітний Комітет Кооперації“, як центральний орґан, який перебрав на себе корування кооперов.-освітньою діяльністю. Нині цей Комітет має 9 постійних і платних адміністраційних урядовців і фахових сил — інструкторів, кооперативних педаґоґів. Для успішного і послідовно орґанізованого переведення кооп.-освітньої діяльности на всіх просторах Вел. Британії, всю країну поділено на 8 кооп. районів, або „секцій“. Кожний район має своє виборне кооп.-освітнє бюро, а кожне бюро, як рівнож і „Просвітний Комітет“ мають певну кількість постійних „комітетів“ для ведення спеціяльних галузів кооп.-освітньої роботи, як то: педаґоґічний, пропаґандистичний, видавничий і т. п. Широко закроєний щорічний плян кооп.-освітньої діяльности в Анґлії включає силу таких заходів, виконання яких розраховано на силу самої кооп. періферії. Для цього кожна анґлійська кооп. має спеціяльного секретаря, або, як він ще зветься, керманича кооперативної освіти. Діяльність цього секретаря розпадається на чотири галузі: освіта дорослих, освіта молоді, пропаґанда та видавнича справа. Крім такого секретаря кожне товариство стремить мати ще спеціяльний кооп.-освітній комітет, який в сфері своєї роботи має такеж значіння, як правління споживчого товариства в торговельній діяльности. Ці комітети складаються з кооп.-освітнього секретаря та представників: від управи т-ва, нід нанятих урядовців та від членів товариства. На 1.300 анґлійських кооператив, що належали до Анґл. Центр. Союза Споживчих Т-ств в 1925 році, 500 кооператив мали такі кооп.-освітні комітети і на їхню мережу спиралась ота пляномірна кооперативно-освітня діяльність в цім краю.

Упорядкування виконавчого апарату кооп.-освітньої діяльности в Німеччині відноситься вже далеко до пізніщих часів. Німеччина — країна більшого практицизму ніж захоплення ідейними справами, тому ширший розвиток кооперативно-освітньої діяльности тут знайшов місце лише перед війною. Усистематизування цеї діяльности закінчилось лише в 1910 році, коли при Центр. Союзі утворено Постійну Освітню Комісію. Ця Комісія повинна була вивчити і далі слідкувати за орґанізацією кооперативно-освітньої справи в інших країнах, намітити плян роботи для нім. кооперації і відшукати матеріяльні засоби для його переведення. До складу цеї комсії входить 8 членів, яких обирають зїзди Центрального Союзу; крім того в ній беруть участь члени управи самого союзу. Після переведення підготовчої праці, від року 1912. німецька споживча кооперація стало і систематично розвиває свою кооп.-освітню діяльність, переводячи її при допомозі спеціяльних кооп.-освітніх відділів та комісій, які являються складовою частиною кожного кооп. союзу і більшости кооператив першого ступня. При цьому німецькі кооператори, з істотною для цеї нації пунктуальністю, з кожним роком збільшують як кошти для переведення цеї акції так

і поширюють її форми практичного переведення. Разом з тим Німці переводять досконалу статистику цеї галузі діяльности, реґіструючи кожний факт та зразуж шукають наслідків і, таким чином, вивчають та перевіряють доцільність поширення тої чи іншої форми діяльности. Брак місця не дозволяє нам ілюструвати все, що подали, прикладами, а з окрема, показати повноту статистики кооп.-освітньої діяльности в Німеччині, але всеж наведемо кілька цифр, як приклад цікавого і практичного висновку про залежність торговельної діяльности кооператив від їхньої неторговельної праці". Річ іде про кооперативну п р е с у. Німецька статистика в цьому відношенню показує, що там, де більший відсоток членів під впливом певних заходів управ кооператив передплачує цю пресу, там буде більше і пересічна сума продажі краму на одного члена. Під рукою маємо відомости з 1924. року:

Кооперативні округи	Пересічний % членів т-ва, передплатників кооп. преси	Пересічна сума продажі краму на одного члена в марках.
Тюринґія	33,8	198,12
Півн. Західна Німеччина .	30,8	194,38
Віртемберґ	30,6	182,66
Саксонія	25,6	176,11
Баварія	20,3	129,20
Півд. Західна Німеччина . .	18,7	136,48
Центральна Німеччина . .	14,7	138,08
Шлеськ	10,6	90,08

Цікаво, що подібніж висновки дає й статистика шведської кооп.-освітньої діяльности, яку перевів Союз Споживчих Товариств в році 1925 вдносно значіння свого кооп. часопису „Консумент Блядет":

Число абонентів кооп. часопису у %% числа членів тов-а.	Пересічна сума закупок членів товариства в коронах
0—25	764
26—50	811
51—75	919
76—100	1.079

Такі практичні висновки що до форм, в яких доцільно переводити кооп.-освітню діяльність, може дати систематична статистика самоїж цеї діяльности. Повторюємо, що тут ми дали лише один приклад, як вповні яскравий, але подібних ілюстрацій можна би було навести далеко більше.

В Ш в а й ц а р і ї кооп.-освітню діяльність в цілому краю переводить спеціяльний „Культурно-освітній секретаріят", який утворено при спож. кооп. союзі ще в 1896 році, а в 1917-му реорґанізовано в окремий „Кооперативно-освітній департамент" з постійним станом 20-ти службовців-фахівців. Таке велике число службовців цього спеціяльного бюра пояснюється тим, що в цій невеликій країні кооп.-освітня діяльність переводиться головним чином з центра і майже виключно силами цього „департаменту".

В найближчій до нас Чехословаччині упорядкування орґанізації кооп.-освітньої діяльности щойно приходить на порядок денний. Кооп. рух в цілій країні проводиться по кількох ріжних союзах, що існують окремо один від другого, бо мають ріжні політичні забарвлення. Тому питання про орґанізацію кооп.-освітньої діяльности вирішаються тут незалежно в кожному союзі. І ось цікаво, що два більші союзи вирішили це питання цілком однаково і провадять його виконання анальоґічно до поданих вище прикладів.

„Центральний Союз Чехословацьких Кооператив“ (споживчий) ще в 1923 році на свойому зїзді ухвалив дбати про те, щоб кожна кооператива, а в першу чергу кожна більша кооператива, мала свій власний кооперативно-виховуючий виділ“, який грав би ролю місцевої централі кооп.-освітньої діяльности. Крім цього, орґанізовуються повітові кооп.-освітні виділи, які свою діяльність провадять в тісному контакті з Центральним Кооперативно-Виховуючим Виділом при Союзі в Празі. Плян діяльности розраховується на мінімум місцевих можливостей і направляється на задоволення двох потреб: кооперативного виховання і підготовки кооп. функціонарів та урядовців.

Другий союз — „Унія Чехословацьких кооператив“ (партії нар. соціялістів) від року 1929 при орґанізації своєї кооп.-освітньої діяльности взяв за підставу слідуючі основні принціпи. При кожній кооперативі встановлюється „виховний“ виділ на чолі з платним головою, який має керуватись вказівками центрального „виховного“ виділу при союзі. По вказівках цього-ж центрального виділу отой платний голова виховного виділу кооперативи провадить точну статистику своєї діяльности, яка має служити за підставу для определіння дальшого напряму кооп.-освітньої праці.

На підставі цих кількох прикладів намітимо загальну схему виконавчого апарату для кооп.-освітньої діяльности на нашій кооперативній ниві.

Отже, у нас, як і всюди, обєктом кооп.-освітньої діяльности, а разом з тим — масовим споживачем її є— населення, орґанізоване в кооперативах першого ступня; в наших умовах це буде в більшости сільське населення. Фактична кооп.-освітня діяльність цих первісних кооперативних обєднань мусить бути мінімальною і повинна розвиватись постепенно в тому маштабі, в якому дозволять місцеві умови й стан матеріяльних здобутків та інтелектуальних здібностей членів управи чи поодиноких осіб зі складу товариства. Ідеалом для упорядкування кооп.-освітньої діяльности в цьому обєднанню було би, колиб в кооперативі знайшлася одна особа, яка би приняла на себе систематичні турботи про цю діяльність. Ця-ж особа має грати ролю звязкового між своєю кооперативою та місцевими культурно-освітніми установами з одного боку і кооп.-освітнім відділом повітового союзу — з другого боку. Коли на селі існує кілька кооператив, то тоді доцільно створити спільний кооперативно-освітній комітет.

Повітовий союз повинен мати в складі управи референта чи ще краще спеціяльного інструктора кооп.-освітньої діяльности. З першимиж можливостями булоб доцільно, щоби союз відчинив у себе окремий кооп.-освітній відділ з інструкторами-культурниками, як то було по багатьох союзах на Наддніпрянщині. Ці інструктори

крім догляду та керування кооп.-освітньою діяльністю низових товариств, мають переводити ті форми кооперат.-осв. діяльности, які не під силу товариствам першого ступня, а також постачати їм бракуючі матеріяльні засоби, яко допомогу з дотичних союзних фондів.

Щоб чути голос того масового споживача кооп.-освітньої діяльности, бачити його потреба та своєчасно виправляти хиби тої діяльности, кооп.-освітній відділ, зглядно його референти, мають скликати кооп.-освітні анкети. Коли на повіті мається кілька союзів для окремих галузів кооперації, то для економії сил і засобів треба створити спільний кооп.-освітній виділ. Цей апарат кооп.-освітньої діяльности цілого повіту чи району мавби перебрати на себе певну частину ідеологічно-керуючої діяльности від центрального міжкооперативного союзу (у нас це Р. С. У. К.). Ціж окремі відділи чи референти спільного кооп.-освітнього виділу мають докладно розробити плян діяльности даної округи, а виконання його розпреділити так, щоб конкретні завдання цеї діяльности провадив би виділ того союзу, зглядно той референт, який найдоцільніще і найкраще зможе перевести їх в життя. Також не треба забувати про звязок і співпрацю з повітовими загально-культурно-освітніми орґанізаціями та установами, використовуючи в повній мірі їхні послуги там, де це є можливо і доцільно.

Ділом орґанів управління краєвих обєднань ріжних видів кооперації буде орґанізувати єдиний кооперативно-освітній центр; чи то спеціяльний союз, чи то спеціяльний відділ існуючого міжкооперативного центра. Метою цеї установи буде усистематизування кооп.-освітньої праці в цілім краю, ідеольогічне керування нею, пропаганда, підготовка фахових інструкторів та довершення тих конкретних заходів, які вимагають збірання і витрат значніших коштів, ніж то можуть мати повітові централі і кооперативна переферія. При цьому цей центр має орґанізувати все так, щоб у виконанню кожного основного завдання приймали участь всі ступні кооп. обєднань. Розбуджуючи свідомість і активність до завдань кооп.-освітньої праці в низах, кооп.-освітній центр, разом з тим, має відповідати на ті потреби, які виходять від самого кооп. населення. Тому приходимо до потреби скликування районових та повітових кооп.-освітніх зїздів, а іноді і краєвих.

До компетенції цього краєвого кооп.-освітнього центру має належати також вироблення пляну та самої системи і форми кооп. статистики. При фактичному-ж переведенню цеї статистики мають приймати участь виконавчі апарати кооп.-освітньої діяльности всіх ступнів кооперативних обєднань.

Таким, чи якимсь іншим, більш відповідним способом орґанізований постійний апарат кооп.-освітньої діяльности поставить цю галузь української кооп. праці на належному рівні. В кожному кооп. обєднанню у нас тоді буде людина, яка, знаючи доцільність існування дорученої йому цеї ділянки, буде турбуватись, щоб вона не завмирала, а розвивалась, бо від неї залежатиме і тривке та краще майбутнє цілого нашого кооперативного руху.*)

Ант. Кущинський.

*) Другим основним питанням, від якого залежить розвиток кооперативно-освітньої діяльности є питання про фінансування цеї діяльности, але про це дамо окрему статтю.

З ЖИТТЯ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Кооперація в Польщі і місце в ній української кооперації.

Загальна кількість кооператив в Польщі в 1930 р. і поділ їх на види і типи.

По відомостям Головного Статистичного Уряду з кінцем 1930 р. існувало в Польщі 16.801 кооператив, більше проти 1929 р. на 1268, або 8.3 %.

Статистичний Уряд ділить кооперативи на такі види, по роду діяльности. (табл. 1.).

Табеля I.

ВИДИ КООПЕРАТИВ	Число кооп	В % до підсумку
1. Споживчі	6128	36,5
2. Будівельно-мешканеві	864	5,1
3. Кредитові	6169	36,8
4. Рільничо-торговельні	598	3,5
5. Інші торговельні	221	1,3
6. Сирівцево-варстатові	286	1,7
7. Молочарські, яйчарські, годівельні	1806	10,7
8. Інші рільничі	41	0,2
9. Рільничо-промислові	71	0,4
10. Інші промислові	130	0,8
11. Книгарсько-видавничі	114	0,7
12. Інші і неозначені	373	2,3
Разом	16801	100,0

Іншу кількість кооператив виказує Державна Кооперативна Рада. По відомостям цієї установи з кінцем 1930 р. в Польщі існувало 18.411 кооператив, більше проти 1929 р. на 935, або 5.4%.

Отже Кооперативна Рада виказує більше кооператив ніж Статистичний Уряд на 1610 одиниць. Звідки ця ріжниця походить — не знати.

Кооперативна Рада тримається також іншого поділу (клясифікації) кооператив. Цей поділ унагляднює низче подана табеля II., в котрій, поруч із загальним числом кооператив, що існували в 1930 р., подається число кооператив усоюзнених, це зн. обєднаних в ревізійні союзи, в абсолютних і відносних числах. Замічаємо при цім, що поділ кооператив на види і типи, якого уживає Кооперативна Рада є офіціяльний та його **мусять** придержуватись всі ревізійні союзи в Польщі.

Табеля II.

ВИДИ І ТИПИ КООПЕРАТИВ	Всі кооперативи		Усоюзнені коопер.		Усоюзнені кооп. в %% до всіх кооп. дотичн. виду і типу.
	Число	В %% до підсумку	Число	В %% до підсумку	
I. Кооп. консументів:					
1) Споживачів . . .	3.131	17,0	1.258	10,5	40,2
2) Мешканеві й будів.	904	4,9	238	2,0	26,3
3) Взаїмн зас інш. пот.	149	0,8	39	0,3	26,2
	4 184	22,7	1.535	1[illegible],8	36,7
II Кооп щадн. позич.:					
4) Рільничі (Райф.) . .	4.429	24,1	3.512	29,4	79,3
5) Загальні (Ш.-Д. тип.)	2.433	13,2			
6) Урядничі	233	1,3	1.830	15,3	66,1
7) Інші	104	0,5			
	7.199	39,1	5.342	44,7	74,2
III. Кооп. рільників:					
8) Закупу і збуту загальні (ріль. торгов.)	3.776	20,5	3 183	26,7	86,4
9) Спеціяльні	145	0,8	63	0,5	43,5
10) Молочавські . . .	1.875	10,2	1.420	11,9	75,7
11) Інші перерібкові . .	103	0,6	84	0,7	81,6
12) Помічничі	175	0,9	71	0,6	40,6
	6.074	33,0	4.821	40,3	79,4
IV. 13) Кооп. ремісн.	157	0,8			
V. Кооп. робіт. і прац.					
14) Виробничі	138	0,8			
15) Праці	77	0,4	258	2,2	27,0
	215	1,2			
VI. Кооп. підприємців:					
16) Промислові	91	0,5			
17) Торговельні . . .	294	1,6			
18) Ріжні	197	1,1			
	582	3,2			
Разом	18.411	100,0	11.956	100,0	64,9

Порівнюючи поділ кооператив в одній і другій табелі, бачимо хаотичність його в першій табелі (поділ Статистичного Уряду) і систематичність та прозорість в другій табелі (поділ Кооперативної Ради.)

Крім ріжниці що-до загального числа кооператив, заходять великі ріжниці також відносно тих самих і споріднених ґруп кооператив. Ця ріжниця кидається у вічи особливо при кооперативах консументів.

По даним Статистичного Уряду ця ґрупа кооператив обнималаб: 6.128 споживчих + 864 будівельно-мешканевих, разом 6.992 кооператив, а по даним Кооперативної Ради всі типи кооператив консументів числять 4.184 диниць, на 2.808 одиниць менше проти даних Статистичного Уряду.

Ця ріжниця походить м. ін. звідси, що Статистичний Уряд **українські** споживчо-господарські кооперативи зачислює до кооператив споживчих, а Кооперативна Рада до кооператив рільників, як кооперативи для закупу і збуту.

Із загальної кількости 18.411 кооператив, що існували в Польщі в 1930 р., кооператив обєднаних в 21 ревізійних союзах (усоюзнених) було 11.956, або 64,9% загалу. В 1929 р. всіх кооператив було 17.476, усоюзнених 11.239, або 64.3%; отже процент усоюзнення кооператив піднісся на 0.6. Приріст усоюзнених кооператив в 1930 р. проти 1929 р. виносить 717 одиниць або 6.4%. Поза ревізійними союзами остає більше третини (35.1%) всіх кооператив. Підлягають вони безпосередньому наглядові Кооперативної Ради.

Найповніше усоюзнення маємо між кооперативами рільників (79.4%); відтак ідуть щадн.-позичкові кооперативи (74.2%). Досить слабо усоюзнені кооперативи консументів (36.7%) і цілком зле під цим оглядом представляються інші ґрупи (ремісників, робітників, підприємців), — всі вони усоюзнені всього на 27.0%.

Приглядаючись до поділу кооператив на види, бачимо, що із загальної кількости всіх існуючих в Польщі кооператив найбільше припадає на ґрупу щадничо-позичкових (39.1%); відтак ідуть кооперативи рільників (33.0%). За ними кооперативи консументів (22.7%); цілком дрібні частки припадають на інші ґрупи — підприємців 3.2%, робітників 1,2% і ремісників 0.8%.

Інше відношення між поодинокими ґрупами маємо в усоюзнених кооперативах. І тут ґрупи кооператив ідуть в тім самім порядку, але питома вага їх представляється дещо інакше: щадничо-позичкові кооперативи становлять 44.7% замісць 39.1%; кооперативи рільників 40.3%, замісць 33.0%, а кооперативи консументів 12.8%, замісць 22.7 і всі інші ґрупи 2.2%, замісць 5.2%.

Поділ усоюзнених кооператив на національні ґрупи.

З існуючих в Польщі 21. ревізійних союзів, котрі в 1930 р. обєднували 11.956 кооператив, польських союзів було 11, українських 2, жидівських 3 і німецьких 5.

Пять польських союзів, що обєднують переважно хліборобську кооперацію творять „Zjednoczenie Związków Spółdzielni R o l n i c z y c h“ у Варшаві. Сюди належать: Патронат рільничих кооператив у Львові, Союз рільничих кооператив в Тешині, Ревізійний Союз рільничих коо-

ператив у Варшаві, Ревізійний Союз польських кооператив Райфайзена-Стефчика в Катовицях і Ревізійний Союз рільничих кооператив в Торуні.

Других чотири польських Союзи, що обєднують переважно кооперативи Шульце-Делічівського типу, творять „Unja Związków Spółdzielni w Polsce" в Познані. Сюди належать: Союз кооператив заробкових і господарських в Познані, Союз стоваришень заробкових і господарських у Львові, Союз польських кооператив у Варшаві і Ревізійний Союз кооператив „Кулек рольнічих" в Кракові.

Поза цими обєднаннями стоять: Союз кооператив споживачів у Варшаві „Społem!" і Ревізійний Союз військових кооператив у Варшаві.

Цілий ряд польських Союзів поширюють свою діяльність на українські землі і обєднують багато таких кооператив, членами яких в переважній або значній части є українці, але всі ці кооперативи мають зовнішній польський характер і провадяться людьми польської національности, з виїмком якоїсь сотки райфайзенок в Східній Галичині, що належать до Патронату рільничих кооператив у Львові, котрі мають зовнішній український характер (українська мова урядування) і провадяться здебільшого людьми української національности.

Отже значна часть приналежних до польських союзів кооператив на українських землях не є польськими складом своїх членів, а що до Патронатських райфайзенок, то частина їх не є польськими і складом завідуючих орґанів та мовою урядування.

До польських союзів належать також кооперативи з білоруським складом членів, а подекуди і з німецьким (німецькі молочарські кооп. на Волині) і литовським.

Це треба мати на увазі, оцінюючи питому вагу польської кооперації в кооперативному рухові Польщі взагалі.

Три жидівські союзи (Союз жидівських кооперативних товариств у Варшаві, Загальний Союз на власній помочи опертих кооператив у Львові, Союз жидівських купецьких кооперативних стоваришень в Польщі у Варшаві)—не мають національної надбудови. Кожний з них поширює діяльність на цілу Польщу. Чи і в якій мірі в жидівських кооперативах репрезентоване українське населення, ця справа вимагає ще дослідів.

Не мають національної надбудови і пять німецьких союзів (Союз німецьких кооператив в Польщі в Познані, Союз рільничих кооператив на Західну Польщу в Познані, Союз німецьких спілок в Польщі в Лодзі, Союз німецьких рільничих кооператив в Польщі у Львові, Союз сільських кооператив Поморського воєв. в Ґрудзьондзу). Обєднують вони чисто німецькі кооперативи.

Відосібнено працюють і два союзи, що обєднують кооперативи з українським складом членів: наш Ревізійний Союз українських кооперативів у Львові і „Рускій" ревізіонний Союз у Львові, але вони творять одну національну ґрупу, з уваги на національний характер населення, серед якого розвивають свою діяльність.

Останніми часами повстало три нових ревізійних союзів: Ревізійний Союз кооперативних і комунальних орґанізацій на Волині в Луцьку, Центральний Союз самодопомогових кооператив у Львові і Ревізійний Союз будівельно-мешканевих кооператив в Польщі у Вар-

шаві. Перший Союз — це твір волинських реґіоналістів, вимірений проти української національної кооперації на Волині, другий союз утворили східно-галицькі жиди; в третьому союзі обєднуються будівельно-мешканеві кооперативи, що належали дотепер до ріжних польських союзів. Ніяких цифрових даних про ці союзи не можемо подати. Жидівський Союз і Союз будівельно-мешканевих коператив щойно в першій половині 1932 р. дістали право ревізії, а Волинський Союз, хоч вже два роки на папері існує, досі не дістав права ревізії.

Яку кількість кооператив обєднували перечислені в горі національні ґрупи ревізійних союзів в абсолютних і відносних числах, це унагляднює таб. III., в котрій для порівнання подаються дані за останніх три роки.

Табеля III.

НАЦІОНАЛЬНІ ҐРУПИ СОЮЗІВ	Число Союзів	1928 р.		1929 р.		1930 р.	
		Число коот.	В % %	Число коот.	В % %	Число коот.	В % %
I. Польська:							
Союзи „Зєднощення“ . . .	5	3.643	35,3	3.979	35,4	4.139	34,6
Союзи „Унії“	4	1.336	13,0	1.419	12,7	1.496	12,5
„Сполем“	1	894	8,6	897	8,0	925	7,7
Союз військ. коопер. . . .	1	298	2,9	314	2,8	304	2,6
	11	6.171	59,8	6 609	58,9	6.864	57,4
Українська:							
РСУК	1	2.393	23,2	2.786	24,8	3.146	26,3
Русскій Рев. Союз . .	1	171	1,7	181	1,6	183	1,5
	2	2.564	24,9	2.967	26,4	3.329	27,8
III. Жидівська:	3[1])	776	7,5	858	7,5	925	7,8
IV. Німецька:	5	806	7,8	805	7,2	838	7,0
Разом	21	10.317	100,0	11,239	100,0	11.956	100,0

Відносні цифри цієї табелі показують, що на польську ґрупу союзів припадає лишень трохи більше половини (в 1930 р. 57.4%) всіх кооператив, при чім з кожним роком процентова частка цілої цієї ґрупи і поодиноких її складових частин виказує зменшення.

На українську ґрупу союзів припадає поверх четвертини кооператив (в 1930 р. 27.8%), а процентова частка цієї ґрупи з кожним роком збільшується, одначе це збільшення припадає виключно на РСУК; „Рускій“ Рев. Союз виказує зменшення.

На жидівські і німецькі кооперативи припадає приблизно одна сема часть всіх кооператив (14.8%), при чім жидівські кооперативи

[1]) В 1928 р. жидівських союзів було 2.

виказують стабільний стан, з дещо звижковою тенденцією (збільшення процентової частки в 1930 р. проти 1929 р. 0.3%). Німецькі кооперативи рівнож виказують зменшення.

Збільшення питомої ваги українських кооператив відбувається головним чином коштом польських кооператив.

Члени усоюзнених кооператив в 1929 р.

В 1929 р. на загальне число 11.239 усоюзнених кооператив дані про число членів маються за 10.392 кооперативи, котрі мали 2,731.000 членів, більше проти попередного 1928 р. на 256.000, або 10.3%.

Як кооперативи і члени розкладаються між поодинокі національні ґрупи союзів, про це інформує таб IV.

Табеля IV.

КООПЕРАТИВИ	Число Союзів	Число кооператив 929 р.	Число членів в тисячах 1929 р.	Члени в % % 1929 р.	Члени в % % 1928 р.
Польські	11	6.157	2.085	76,4	77,5
Українські	2	2.705[2])	332[2])	12,1	11,0
Жидівські	3	782	254	9,3	9,0
Німецькі	5	748	60	2,2	2,5
Разом	21	10,39:	2.731	100,0	100,0

З цієї табелі бачимо, що процентова частка членів, припадаюча на українську ґрупу союзів, піднеслася в 1929 р. супроти 1928 р. на 1.1%. Рівнож маємо піднесення цієї частки в жидівській ґрупі (0.3%). Натомісць знизилась процентова частка членів в польській ґрупі на 1.1% і в німецькій на 0.3%.

Порівнюючи процентові частки членів з процентовими частками кооператив (таб. III.) бачимо, що в українській ґрупі **кооператив** більше ніж членів на 5.7%, в німецькій більше на 4.8%, натомісць в польській ґрупі **членів** більше ніж кооператив на 9.0%, а в жидівській — 1.5%, що свідчить про орґанізаційну екстензивність української й німецької кооперації й **інтензивність** польської, а почасти й жидівської.

Цей момент ще більше яскраво виступає з порівнання процентової частки кооператив, членів в кооперативах національних союзів і людности дотичних національностей. (Табл. V.): (гл. ст. 334).

У Поляків процент кооператив менший від проценту людности на 11.8, натомісць процент членів в кооперативах більший від проценту людности на 7.2. В Українців навідворот, процент кооператив **більший** від проценту людности на 12,6, а процент членів в кооперативах **менший** від проценту людности на 3.1. Те саме у Німців. Деяку рівновагу бачимо у одних Жидів, — тут процент кооператив майже дорівнує процентови людности, а процент членів в кооперативах дещо

[2]) На РСУК припадає 2562 кооператив і 319.674 членів (без центральних і повітових союзів), решта на „Рускій" Рев. Союз.

Табеля V.

НАЦІОНАЛЬНОСТИ	% населення в 1921 р.	% коопер. в 1929 р.	% членів в кооп. 1929 р.
Поляки	69,2	57,4	76,4
Українці	15,2	27,8	12,1
Жиди	8,0	7,8	9,3
Німці	3,0	7,0	2,2
Інші	4,6	—	—
	100,0	100,0	100,0

перевищує процент людности і під цим оглядом жидівські кооперативи зближуються до польських.

Нерівномірність між процентом української людности і процентом укр. кооператив та членів в дійсности більша, бо процентове відношення національностей подано за офіціяльною статистикою, а вона, як відомо, зменшує процент українців.

Для всіх союзів пересіч членів на одну кооперативу виносить 263, в **українській ґрупі 123,** в німецькій 81, за те в польській 338 і в жидівській 324.

Матеріяльний стан усоюзненої кооперації в 1928—1929 рр.

Кооперативна Рада збірного статистичного звіту за 1929 р. не видала і повних даних про матеріяльний стан всеї усоюзненої кооперації і поодиноких союзів та їх ґруп не маємо за цей рік.

Деякі статистичні дані про матеріяльний стан і висліди діяльности усоюзненої кооперації за 1929 р. подають: статистичний річник „Zjednoczenia Związków Spółdzielni Rolniczych“ за 1930 р. та „Informator Spółdzielczy Towarzystwa Kooperatystów“, Варшава, 1932. Але на цифрові дані цих джерел не цілком можна покладатися, бо напр. в річнику „Зєдноченя“ в табеляричному перегляді розвою кооператив в Польщі в 1924—1930 рр. (ст. 14), цифри за 1929 р. відносяться до низових кооператив, а за попередні роки — до всіх кооперативних установ, то зн. до низових кооператив разом з централями. Цей недогляд упорядчиків річника спричинився до великого обниження обчисленого в томуж табеляричному перегляді процентового приросту білянсових позицій і прочих даних в 1929 р. проти 1928 р., що не відповідає дійсности.

Всеж деякими цифровими даними цих двох жерел скористаємо для порівнання матеріяльного стану всеї усоюзненої кооперації і української кооперації, обєднаної в РСУК, в 1928—1929 рр.

Подані в нище поміщеній табелі (VI.) цифрові дані відносяться до низових кооператив цілої Польщі та РСУК. (гл. табл. на стор. 335).

З цієї табелі бачимо, що приріст білянсових сум в 1929 р. проти 1928 р. є досить поважний як у загалу усоюзнених кооператив, так і в українських кооперативах РСУК, при чім в українських кооперативах приріст уділового капіталу був вищий від приросту його у загалу кооператив на 7.8%, натомісць в українських кооперативах маємо

Табеля VI.

БІЛЯНСОВІ ПОЗИЦІЇ	Всі усоюзнені коопер. в Польщі 1928 р. 9118	1929 р. 10392	Приріст в %	Кооперативи РСУК 1928 р. 2124	1929 р. 2562	Приріст в %	Проц. частка біл. сум, припадаюча на кооп-иви Р. С. У. К. 1928 р.	1929 р.
	тисяч золотих			тисяч золотих				
Уділи	87,664	114,125	30,2	2,672	3,687	38,0	3,0	3,2
Фонди резерв. .	66,074	113,620	71,9	4,739	6,783	43,1	7,2	6,0
Вкладки . . .	212,472	302,371	42,3	4,326	6,402	48,0	2,0	2,1
Стан уділ. позич.	431,638	572,745	32,7	6,050	9,331	54,2	1,4	1,6
Надвишки . . .	17,811	19,208	7,8	1,634	1,608	1,6	9,2	8,4
Страти	3,990	7,186	80,1	154	397	157,8	3,8	5,5
Білянсова сума .	929,777	1193,354	28,3	24,633	33,192	34,7	2,6	2,8
Власні капітали[4])	167,559	239,767	43,1	8,891	11,681	31,4	5,3	4,9
Чужі капітали[5]) .	762,218	953,587	25,1	15,742	21,511	36,6	2,1	2,2

значно слабший приріст резервових фондів, менше як у загалу кооператив на 28.8%, а що-до білянсових надвишок, то в українських кооперативах вони виказують навіть невеличке зменшення (на 1.6%), коли для загалу кооператив всеж маємо збільшення на 7.8%. Беручи всі складники власних капіталів бачимо, що приріст їх в українських кооперативах менший від приросту у загалу кооператив на 11.7%, натомісць приріст чужих капіталів в українських кооперативах більший від приросту їх у загалу кооператив на 11.0%. Отже зріст оборотових фондів у загалу кооператив йшов в більшій мірі по лінії **нагромадження власних фондів**, а в українських кооперативах — по лінії **притягнення чужих капіталів, головно вкладок.** Приріст щадничих вкладок в українських кооперативах є вищий від приросту їх у загалу кооператив на 5.7%; отже під цим оглядом українські кооперативи представляються корисніше від загалу кооператив.

Так само позичкова діяльність українських кооператив була інтенсивніша. Приріст стану уділених позичок у загалу кооператив виносить 32.7%, а в українських кооперативах 54,2 — на 21.5% більше. Але менше корисно представляються українські кооперативи що до вислідів діяльности. Як уже було зазначено, надвишки в українських кооперативах виказують зменшення на 1.6%, тоді як у загалу кооператив вони збільшились на 7.8 %, а страти в українських кооперативах виказують два рази більший зріст, як у загалу кооператив, — 157.8% проти 80.1%. Значно вищий приріст в українських кооперативах, як у загалу кооператив, білянсової суми (34.7% проти 28.3%), треба по-

[4]) Уділи, резервові фонди і надвишки по відтрученні страт.

[5]) Решта білянсової суми по відтягненні власних капіталів.

яснити значно **більшим приростом українських кооператив,** ніж він був для загалу кооператив.

Власні капітали у загалу кооператив становили в 1929 р. 20,1% білянсової суми, проти 18,0% в 1928 р., а в українських кооперативах в 1929 р. 35,2% проти 36,1% в 1928 р., значить питома вага власних фондів в оборотовому капіталі українських кооператив з м е н ш и- л а с ь на 0,9% а у загалу кооператив збільшилась на 2,1%., але відношення власних капіталів до чужих в українських кооперативах далеко к о р и с н і ш е, як у загалу кооператив.

На загал українські кооперативи не відставали у своїм матеріяльнім зрості від загалу кооператив, а процентове відношення власних фондів до цілого оборотового капіталу (білянсової суми) в українських кооперативах в 1929 р. є вище, ніж у загалу кооператив на 15,1%. Отже під цим оглядом українська кооперація представляється далеко краще, ніж ціла кооперація в Польщі.

Натомісць українські кооперативи є дуже дрібонькі в порівнанні до загалу кооператив в Польщі. Пересічна висота білянсової суми виносить для одної кооперативи в Польщі 115 тисяч зол., а для української кооперативи — 13 тисяч, отже девять разів менше; відповідно власних капіталів — 23,7 тисяч і 4,6 тисяч, або пять разів менше і чужих капіталів — 91.7 тисяч і 8,4 тисяч, або одинацять разів менше.

Процентова частка білянсових сум, припадаюча на українські кооперативи, у відношенні до білянсових сум загалу кооператив, або питома української кооперації, під оглядом матеріяльнім, в цілому кооперативному рухові Польщі, виказує майже незмінний стан. Білянсова сума українських кооператив в 1928 р. становила 2,6% білянсової суми загалу кооператив, а в 1929 р. 2,8%, отже маємо збільшення на 0,2%; власні капітали в 1928 р. — 5,3%, а в 1929 р. — 4,9%, — зменшення на 0,4%; чужі капітали в 1928 р. — 2,1%, в 1929 р. — 2,2%, — збільшення на 0,1%; щадничі вкладки в 1928 р. — 2,0%, в 1929 р. — 2,1%, — збільшеня на 0,1%. Дещо вищий процент маємо при резервових фондах і білянсових надвишках, але ці позиції виказують тенденцію на зменшення. В 1928 р. резервові фонди укр. кооп-в становили 7,2%, а в 1929 р. — 6,0%, — зменшення на 1,2%; надвишки в 1928 р. — 9,2%, а в 1929 р. — 8,4% — зменшення на 0,8%. Беручи на увагу оборотовий капітал (білянсову суму), матеріяльна вартість української кооперації не виносить навіть цілих 3,0% вартости всієї кооперації в Польщі в її низових клітинах, при 15,2% українського населення в Польщі (по офіціяльній статистиці). Ця питома вага української кооперації мало що збільшиласяб, якби ми додали до білянсової суми кооператив РСУК. білянсову суму кооператив „Руского“ Рев. Союза. В 1928 р. білянсова сума кооператив „Руского“ Рев. Союза становила 0,2% білянсової суми всеї кооперації, отже цілковита вже дрібниця.

Так представляється низова кооперація.

Що до г о с п о д а р с ь к и х ц е н т р а л ь, то в наших джерелах знаходимо збірні білянси 61-ої централі для 1928 р. і 67 централь для 1929 р.; сюди не входять централі зорганізовані в формі акційних спілок числом 6, натомісць входять українські повітові союзи. Оскільки ходить о рід діяльности централь, то в 1928 р. розпадалися вони на такі ґрупи: кредитові 6, споживчі 9, молочарські 5, рільничо-торговель- 7, інші рільничі 34 (сюди власне увійшли українські пов. сюзи).

Нище містимо табелю (VII.) в котрій подаємо деякі цифрові дані про матеріяльний стан централь в 1928 і 1929 рр. в такий самий спосіб, як ми це зробили для низових кооператив (див. табеля VI).

Табеля VII.

ПОЗИЦІЇ БІЛЯНСОВІ	Всі централі Польщі			Українські централі			Процентова частка білянс. сум, припадаюча на укр. централю.	
	1928 р. 61	929 р. 67	Приріст в %	1928 р. 33	1929 р. 37	Приріст в %		
	тисяч золотих			тисяч золотих			1928 р.	1929 р.
Уділи	10,517	14,496	38,0	879	1,450	65,0	8,4	10,0
Фонди резерв. .	7,669	8,473	10,5	737	803	9,0	9,6	9,5
Вкладки	21,923	45,315	106,7	1,305	1,336	2,4	6,0	3,0
Стан уділ. позич.	85,250	95,837	12 8	1,156	1,227	7,0	1,4	1,3
Надвишки . . .	1,790	1,754	—2,0	172	195	11,4	9,8	11,1
Страти	229	345	50,7	22	102	363,6	9,6	29,6
Білянсова сума .	176,548	25[illegible],017	44,4	10,742	15,639	45,5	6,1	6,1
Власні капітали[6])	19,747	24,378	23,5	1,769	2,346	32,6	9,0	9,6
Чужі капітали[7])	156,801	230,639	47,1	8,973	13,293	48,1	5,8	5,8

З цієї табелі бачимо, що українські централі, подібно як і укр. низові кооперативи, в прирості узглядненних табелею білянсових сум в 1929 р. проти 1928 р. назагал не відставали від приросту їх у загалу централь, при чім в українських централях приріст власних капіталів є значно вищий, ніж у загалу централь, отже під цим оглядом укр. централі краще представляються, як загал централь. Але цілком мізерний приріст виказують українські централі у вкладках, в порівнанні до приросту їх у загалу централь (2,4% і 106,7%). В стані уділених позичок українські централі також виказують значно слабший приріст, ніж загал централь. Щодо надвишок, то у загалу централь вони навіть зменшились на 2,0%, коли в українських централях зросли на 11,4% нагомісць в українських цнтралях з р і с т с т р а т сім разів більший, як у загалу кооператив (363,6% проти 50,7%. Власні капітали у загалу централь становили в 1928 р. 11,8% оборотового капіталу (суми білянсової), а в 1929 р. — 9,6%, в українських централях — 16,5% і 15,0%. Як бачимо і в загалу і в українських централях вага власних капіталів зменшилась, але в українських централях є вона значно вища, ніж у загалу, що є додатної стороною.

Припадаюча на укр. централі проц. частка білянс. сум майже два рази вища, як у низових кооп., що треба пояснити тим, що до україн. централь долучено повітові союзи. Без повітових союзів питома вага

---

[6]) Уділи, резервові фонди і надвишки по відтрученні страт.

[7]) Решта білянсової суми по відтягненні власних капіталів.

українських централь булоб більше-менше рівною питомій вазі низових українських кооператив. Подібно як і в низових кооперативах, процентова частка, припадаючих на укр. централі білянсових сум, остає майже незмінною в 1929 р. проти 1928 р., але всеж помітне деяке піднесення. Білянсова сума остала на тім самім рівні, але маємо збільшення на власному майні з 9,0 на 9,6%, з осібна на уділах з 8,4% на 10,0% і надвишках з 9,8% на 11,1%.

Загальний висновок: Чисельно українська кооперація під Польщею займає перше місце, порівнюючи процентове відношення українських кооператив до загалу кооператив в Польщі з процентовим відношенням українського населення до загалу населення Польщі. Щодо охоплення кооперативами населення, то українська кооперація далеко відстає під цим оглядом від цілої кооперації в Польщі, а матеріяльна сила її вже цілком слабонька, одначе має тенденцію до зросту.

Супроти цього завданням українських кооперативних чинників в центрі і на місцях має бути: обережне основування нових кооператив, зате скріплення існуючих через притягнення нових членів і збільшення оборотових капіталів, передовсім уділів, та розумна і ощадна господарка тими капіталами.

А. Жук.

Важний розпорядок в справі шкільних кооперативних крамниць. Міністерство віроісповідань і освіти розіслало з датою 6. червня ц. р. обіжник до шкільних кураторій, що сильно актуалізує справу шкільних кооператив. Ось він:

„Кооперативний рух на терені шкіл, маючий в собі позитивні елементи суспільного та громадянського виховання, втішається прихильною підставою з боку шкільних властей. Є отже обовязком тих властей знати докладно форми кооперативного руху на терені школи, інтересуватися його розвитком, стежити за його правильністю, а рівночасно не дозволяти, щоби ідейні підстави кооперації були викривлювані в цей чи інший спосіб.

Тому кураторії зволять звернути більше уваги на ту виховуючу сторінку. В тій цілі належить: в урядових орґанах кураторій помістити обіжник до учительства, закликаючий, щоби при організуванні й веденні шкільних кооператив були задержані чисті ідейні засади кооперації. Треба підчеркнути, що надуживання кооп. форми для таких чи інших на зиск обчислених шкільних крамниць дискваліфікує вчительство як виховавателів та моглоб потягнути за собою правно-службові консеквенції.

Особливо треба заакцептувати ось такі моменти:

а) недопустимість якого небудь примусу на учнів, як що до членства в кооперативі так що до обовязку набувати тут свої прилади, зшитки та інші шкільні потреби. Заінтересування кооперативою можна будити в дитині виключно тільки дорогою усвідомлення про вартість кооп. руху, підпертого конкретним приміром;

б) діяльність кооп-ви під оглядом організаційним та рахунковим мусить бути зразкова так, щоби молодь не лиш практично набувала вправи у веденні подібних суспільних організацій, але й щоби мала примір совісного, повного почуття відповідальности сповнювання принятих громадських обовязків та господарювання суспільним грошем.

в) характер школярських кооператив повинен під орґанізаційним оглядом наближатися до нормальних кооператив. Зрівнюючи її, належить прим. обтяжити кооп-ву відповідним податком на певні загальношкільні цілі (прим. докормлювання, вакаційні оселі і т. д.) і цей податок узглядити в калькуляції шкільної кооперативи в такій висоті, в якій виступає кошт льокалю, адміністрації і державний податок у калькуляції нормальної кооперативи і цю калькуляцію не лиш перевести але і виконувати зобовязання, що з цього випливають;

г) школярські кооперативи, як такі, що мають виховавчий характер, не мо-

жуть бути з-окрема узалежнені від учительських кооператив та не можна їх приневолювати набувати товар лише в тих учительських кооперативах;

д) зокрема слід звернути увагу на шкільні крамнички, не оперті на кооперативних основах, а ведені учительством, згл. молодю під доглядом учителів. Такі крамничкі, оскільки лиш можливе, треба переробити на кооперативні. — Оскільки в школах ще залишаться некооперативні крамнички, то в ніякому разі вони не можуть вестися ким небудь з учительства для особистого зиску; у таких крамничках слід вести точні записи з участю молоді, щоби не було підстав до замітів, що їх діяльність має на ціли особисту матеріяльну користь.

Поза тим обіжником треба зробити управителів і директорів шкіл відповідальними за допильнування, щоби діяльність кооператив і крамничок відбувалася у властивих формах, а опіку над ними щоби мали відповідні особи."

Вкінці говорить Міністерство про обовязок шкільних інспекторів та візитаторів вглядати в діяльність кооператив і реферувати про них у своїх звідомленнях.

Господарська скрута і наші кредитові кооперативи. Вже третий рік триваючу господарську скруту переходять наші кредитові кооперативи розмірно легко. Покащиком того є порівнальний стан вкладок і позичок на 1-го січня і 1. липня 1932.

По статистичним даним 247 кредитових кооператив на загальне їх число 354 в дні 1. I. 1932 числили вкладок: 8,967.961 зл., а з днем 30 VI. 1932 сума та змаліла на 276.971 зл., ц-то на 3.08 проц.

Зменшенн явкладок відчувають міські кооперативи в більшій мірі, чим сільські. Сто міських кооператив без Центробанку, маючи у себе на 1. I. 1932 вкладок на суму 7,087.432 зл., втратили з того 219.723 зл., що становить 3.61 проц. — Натомісць 146 сільських кредитівок зі стану вкладок на 1. I. 1932 в сумі 596.457 зл. зійшли на 1. I. 1932 лише на 581.375 зл., або стратили всего 15.082 зл., ц-то 2.52 проц. Стан вкладок в Центробанку зменшився на 42.166 зл., т. є на 3.28 проц.

Рівночасно зі зменшенням вкладок, які становлять головний оборотовий капітал наших кредитівок, повинноби наступити таке саме зменшення і стану уділених позичок. Замітне є однак явище, що під час, коли зменшення вкладок виносило 3.08 проц., то зменшення стану позичок у всіх 247 кооператив, який на 1. I. 1932 виносив 12,146.248 зл., а в дні 1. VII. 1932 р. — 12,100.642 зл., наступило на 45.606 зл., т. є на 0.37 проц. Дальше замітно, що міські кооперативи не то що не зменшили стану уділених позичок, а навпаки стан їх за півроку збільшився на 40.228 зл., т. є на 0.40 проц.

Коли взяти на увагу по перше це, що вище зазначене, ц-то, що головним оборотовим капіталом в наших кредитових кооперативах є щадничі вкладки, а по друге, що оскільки деякі кооперативи користають з кредитів в інших установах, то стан їх в цьому періоді також виказує зменшення, — то удержання, а навіть подекуди і збільшення стану позичок належить віднести на рахунок побраних відсотків. Зноваж це явище вказувалоби далі, що платність довжників на загал не зменшилася, та що кооперативи завели значні ощадности в коштах завідування. Коли отже взяти під увагу основну позицію чинного стану білянсу кредитових кооператив — уділені позички, прийдемо до висновку, що за перший піврік 1932, оборотові фонди майже не зменшилися (зменшення виносить всего 0.38 проц.). Це власне свідчить про велику відпорність наших кредитових кооператив на давлення економічної кризи.

І. Ф.

Болюча втрата.

СМЕРТЬ ІВАНА СИРОТИ.

Між молодим доростом нашої інтелігенції на жаль дуже мале заінтересування кооперативною ідеольогією. Доказом того є, що між студіюючою молодю у Львові досі не створено ніякого гуртка студентів-кооператорів... Це дуже дивне і прикре, коли зважити, що кооперативна ідеольогія і суспільна програма має в собі так богато вартостей, які роблять її такою актуальною в нинішні часи, а зокрема для нас Українців.

Серед тої глуші був однак один виїмок. Це був Краків, де від ряду літ звертала на себе нашу увагу „Господарсько-кооперативна Секція при Укр. Студ. Громаді". Там, поза межами рідної території, найшли-

ся молоді люде, що ставилися серіозно і реально до громадської і національної справи, що думали підготовлятися заздалегідь до мозолистої, будівничої суспільної роботи.

Започаткував цей рух студент Іван Сирота. Він був душею краківської студентської кооп. громади. Він вглибившися в духа кооперації, пізнав усю глибінь і революціонізуючий зміст цього руху; він був майже одинокий між українським студентством останніх літ, що став ідейно на бік кооперативного світогляду.

За його почином краківські кооператори улаштовують свою кооперативну бібліотеку, стоять в контакті з Ревізійним Союзом, улаштовують що року „Свято кооперації", вшановують видних кооператорів України, як Туган-Барановський і Микола Левитський, улаштовують студентську кооперативу, виголошують лекції на економічні теми. Відгукуються на живі питання дня, прим. уряджують виклад про Зелений Клин.

І ось не стало Івана Сироти. Як жив з думкою про других, про громаду, так і помер, жертвувавши своє молоде життя для рятування майна і життя ближніх з горіючої хати. Помер, як герой суспільної праці, як правдивий кооператор.

Помер як один з піонірів, що пробивають шлях новій ідеї серед найнесприятливіших умов, найгірше, що серед холодної байдужности співгромадян. Як довго ще нам треба ждати на правдивих кооператорів серед молоді, доказом цього хай буде це, що по смерті свойого провідника, краківський кооперативний гурток не спромігся навіть на те, щоби надіслати кооперативній пресі його некрольоґ.

Спи спокійно Товаришу Піоніре, — завтра прийдуть кращі дні і вдячніше середовище для праці. Ця надія хай Тобі буде єдиною нагородою за Твої молоді труди!

Гряде вже час, коли кооперативний світогляд найде собі сотні таких запалених послідовників, яким був Ти, людей, яким ідея вільного спілчанства вільних людей і народів стане реліґією життя.

Вона витисне неодну крикливу і дуже нині серед молодого покоління модну, хоч життєво неплідну і навіть розкладову течію.

Тоді заквите буйним квітом кооперативний лан.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Нові тягарі. В Дневнику Законів оповістив президент Р. П. декрет з силою закону про поміч безробітним. На основі цього декрету, твориться Фонд Помочи Безробітним з осідком у Варшаві. На чолі Фонду стоїть Головний Комітет. До Головного Комітету належить 15 осіб: 6 представників міністерств, 2-ох представників самоуправ і 7 представників громадянства, покликаних урядом. Дирекцію Фонду іменує премієр міністрів. В користь Фонду установляються слідуючі оплати: від чиншу до 99.99 зол. — 25 сот., від 100—150 зол. — 50 сот., від 150—200 зол. — 75 сот., понад 200 зол. — 1 зол. Одно- і двокімнатні помешкання не підлягають оплаті. Оплати обтяжують власника нерухомостий. Від білєтів вступу побиратимуть оплати: при білєтах від 50 до 99 сот. — 5 сот., від 1 до 1.99 зол. — 10 сот., від 2 до 2.99 зол. — 20 сот., від 3 до 4.99 зол. — 30 сот., від 5 зол. вгору — 50 сот. За оплати відповідає підприємець. Від тоталізатора оплата виносить 1%, від цукру 50 сот. за квінталь, від пива — 25 сот. за гектолітр, від сейфу — 5 зол. місячно. Також за сі оплати відповідає підприємець. Оплата від жарівки виносить 20 сот. (відповідає продуцент), від ґазу 5% належитости, без оплати за ґазомір (відповідає підприємець). В реставраціях оплата виносить 50 сот. в годинах від 12-ої в ночи до 6-ої рано (відповідає підприємець). За проступок проти приписів сего декрету кара до 200 зол. в адміністраційній дорзі. До повищого декрету оповіщено виконну постанову, в котрій сказано, що оплати від білєтів вступу на публичні забави й видовища платять особи, купуючі білєт вступу. Оплату від тоталізатора платять особи, що грають. Оплату від ґазу оплачують консументи, від консумції в ґастрономічних заведеннях гості, від сейфів особи, що їх наймають. Всі впливи мають бути вплачувані на чековий рахунок Фонду на протязі 20 днів місяця. Цей розпорядок увійшов в життя з днем 1. вересня ц. р. („Н. З.")

Подорожіла сіль. У Варшаві тільки й думають над способами дістати нові

гроші до державного скарбу. Досі за 50 кґ. промислової соли платили 2 зол., тепер ціна піднесена на 3.75 зол. Так само сіль для худоби в грудках підскочила в ціні із 2 зол. на 2.75 зол.

Справа урядового реґулювання цін муки, печива, мяса і цегли. Як відомо, в Польщі обовязує розпорядок про те, що ціни муки, печива, мяса і цегли підлягають реґляментації „Цінникових Комісій“ з рамени уряду згл. місцевих орґанів (маґістратів, старостів). Обовязуюча сила цього розпорядку вигасла з кінцем вересня ц. р. Круги приватного капіталу та їх іменем „Ґазета Гандльова“ підносять голос, щоби розпорядок цей не був відновлений, а що найменше, щоби змінено особистий склад цінникових комісій, роблячи їх... орґанами самих заінтересованих підприємців (Ґ. Г. ч. 199), пекарів, різників та перепродавців.

„Nowy system egzekucyjny“. Від 1. вересня введено нові сильно загострені екзекуційні приписи. Відгомін їх уже маємо у формі алярмуючих статей купецької преси (хто найдуще кричить? — адже не селянин, для якого зрештою нові приписи не є нічим новим). У Варшані, як пише „Ґазета Гандльова“ екзекутори входять без жадного попередження до склепів, переводять ревізії в касах, а навіть входять до помешкань. Коли захочуть, заряджують негайні ліцитації. Управа Центрального Союзу Купців рішила інтервеніювати перед властями.

Беконярський промисл в Польщі. Польща має тепер 38 беконярень. Започаткований перед війною, в дуже скромних розмірах, беконярський промисл розвинувся в Польщі протягом останніх 6 років. — Його розвиток ілюструють такі цифри, що відносяться до перерібки кількости безрог на бекони: в 1926 році перероблено 165.000 штук свиней. В р. р. 1927 і в 1928 кількість перероблених штук падає, але вже в 1929 р. підноситься до 325.000 штук, в 1930 р. досягає 550.000 штук, а 1931 р. збільшує останню цифру більш, як у двоє, а саме до висоти 1,202.000 безрог. Ці свині перероблювано м. ін. також і на шинки.

В 1932 році кількість убою безрог в беконярнях правдоподібно не зменшиться, бо в першій половині ц. р. перерібка свиней на бекони і шинки досягла 612.792 штук.

Бекони вивозить Польща виключно до Анґлії, де пересічна ціна (за = 50 і 3/4 кґ.) виносила в шілінґах для: 1926 р. — 97; 1927 р. — 76; 1928 р. — 80; 1930 р. — 83; 1931 р. — 47,7; 1932 р. — 43,6 (перший піврік).

Поважна знижка цін на бекони в останньому часі пояснюється двома причинами: 1) збільшеною подачею беконів, зокрема форсовною доставою данських беконів, і 2) девалюацією анґлійської валюти.

Вартість вивозу беконів з Польщі в 1931 році виносила приблизно суму 105,409.138 зл., перевищуючи вартість наприклад вовняних виробів і становлячи 5,6% загального вивозу за той самий рік, а у відношенню до експорту вугля вона становила 31%.

Найбільше конкурувала з польськими беконами Данія, котрої подача на анґлійський ринок знаходиться на першому місці; вона доставила напр. в 1931 році 65,89% цілої подачі на анґл. ринок. Уділ Польщі, яка займає 2 місце, виносив в томуж році 9,67%.

Ситуацію в останніх місяцях (липень-серпень) біжучого року характеризують такі факти: на загал, зменшення подачі, головно через те, що в наслідок політичної і митної боротьби з Анґлією, Ірляндія майже усунулася з анґл. ринку. Зате Канада силкується здобути цей ринок, збільшуючи свою подачу. Виходить це з таких даних:

	Липень	
	1932	1931
Ірляндія	11.349	22.861
Канада	31.133	1.648
Данія	644.413	613.430
Польща	98.304	79.154
	за 7 місяців	
	1932	1931
Ірляндія	107.786	126.496
Канада	136.897	11.586
Данія	4,608.514	4,150.448
Польща	671.732	614.131

Після цих ідуть: Голяндія, що уступила в біж. році своє місце Польщі, Литва і Швеція, а за ними цілий ряд менше імпортуючих країн.

Про одну воєвідську конференцію. (В справі збуту виробів домашнього промислу на Гуцульщині). Дня 10. червня ц. р. відбулася у воєвідстві в Станиславові, конференція в справі збуту виробів домашнього промислу. Конференцію скликав і нею проводив віцевоєвода Сокул.

У вступнім слові віцевоєвода пояснив, що ця конференція має на цілі наладнати збут виробів домашнього промислу головно до Америки. Саме звідтам дістав письмо (яке секретар відчитав зараз), в якому звертається увагу на вагу наладнання такого збуту до Америки, зцентралізування його, а евентуально і переведення стандаризації виробів домашнього промислу. В тій ціли — на його думку — требаби створити дві збутові централі: одна в краю, друга в Америці, котрі стоялиби в тісних звязках між собою. В Америці є вже т. зв. „Амполь", котрий міґби взяти на себе акцію в Америці. Тільки треба створити ще подібну орґанізацію в краю і братися до праці. Фонди на це мусять бути й є певність, що будуть. Треба теж наладнати свого рода контролю над експортом домашніх виробів, щоби за границю йшли що найкращі, а не всяке дрантя, що тільки підкопує всякий збут. Ціни мусять бути низькі, за те великий оборот. Обдумати, яку форму орґанізації створити.

Над цим вивязалася ширша дискусія, в якій забирали голос: князь Чарториський, директор банку, всякі референти з воєвідства, маґістрату, консерватори (які саме обнюхують усі закутки Станиславівщини) і др.

У дискусії стверджено: по перше — конечність наладнання збуту виробів домашнього промислу і створення якоїсь експортової орґанізації. Дальше — хоч ця конференція була посвячена домашньому промислови в цілому, то тільки обмірковувано окремо справу алябастрових виробів (реферував кн. Чарториський), а решту посвячено в цілости справі гуцульського домашнього промислу: ткацько-килимарству, кераміці, деревляним мистецьким виробам.

Дальше стверджено, що наш домашний промисл підупадає по перше через жидів, які продукують і збувають найгіршу тандиту, т. зв. „килими", набивають ними всі закутки, силою впихають кожному до рук, а за границею цим дрантям попсували сильно добру опінію дом. промислу; по друге, богато псують — уже мистецький бік дом. виробів усякі літники, які не беруть те, що мистець виконає сам, але вимагають виконувати всяку роботу після накинених форм чи взорів, які з народним мистецтвом не мають нічого спільного. Цьому покласти край.

Обговорювано також справу стандаризації виробів домашнього промислу. Деякі закидали, що стандаризація вбє мистецьку творчість, бо мистцеві не можна накидати форми і взору. Через це може виробитися тільки машинальність. Але вкінці таки стало на стандаризації.

Зачеплено в дискусії справу всесвітної вистави в Чікаґо в 1933 р. з побажанням, щоб на ній уже взяти орґанізовано участь. (З цього поспіху орґанізації збуту, зглядно орґанізації домашнього промислу, з того, що з Америки приїзджає спеціяльний представник тощо, виходилоб, що тут головно ходить про цю виставу).

Щоби не розводитись подрібно над цілою дискусією, зреасумую вислід цілої конференції в постановах:

Вибрано комісію, котра до місяця має зібрати бодай приблизно статистику продуцентів домашн. промислу, головно на Гуцульщині, і зладити правильник, зглядно статут майбутньої орґанізації.

Орґанізація ця має бути фірмово-командитська спілка під назвою „Товарджиство Попераня Пржемислу Людовеґо" або щось т. п. з осідком у Станиславові. Воно не продуковалоби нічого, а тільки збувалоб. — Всі продуценти вплачувалиб паї. (Товариство булоб спілкою, а не кооперативою).

При Тов-ві булиб секції: орґанізаційна, торговельна і мистецька. Ця послідна малаб нагляд над мистецькою стороною виробництва. Торговельна дбалаби і ручила за добру якість товарів. Орґанізаційна орґанізувалаб на місцях продуцентів-мистців. Обмірковувано теж, справу плачення збіжжям. Директор банку запевнив, що банк може дати певно з 50.000 зол. на основний капітал.

У товаристві заступлені булиб такі галузі промислу: килимарство, алябастер, деревляні вироби, кераміка, текстильні. Це тов-во кооперативою тому не повинно бути, бо в кооп-ві кожний член має тільки один голос, хочби не знати кілько вложив капіталу. Через цю — головно — причину, подібні кооп-ви зле стоять. (?!Ред.).

Конференція трівала звиж двох годин.

Що вона не була голословна, може доказати такий факт, що вже 27. червня ц. р. відбулася в Косові, в старостві, під проводом старости Ґальоца інформаційна нарада з продуцентами домашнього промислу, після якої підписано декларації по 200 зол., як паї, до наміченого „Товариства П. П. Л.". Спішно робиться ще й тому, щоби прибуваючому з Америки представникові представити вже щось конкретного.

М. Г.

Український Технічно-господарський Інститут Позаочного Навчання.

З початку біжучого року Українська Господарська Академія в Чехословаччині, з ініціятиви Товариства Прихильників УГА і за його фінансовою допомогою, розпочала організацію Українського Технічно-господарського Інституту позаочного навчання при Академії (УТГІ). В кінці літнього семестру організацію цього Інституту було вже закінчено — розроблено програми, пляни і методи позаочного навчання та установлено відділи Інституту, в літі залишилося лише закінчити справу оформлення правного існування Інституту у відповідних чинників Чехосл. влади.

В останніх днях Міністерство хліборобства Чехословацької Республіки, у віданні якого Академія знаходиться, повідомило Ректорат Академії, що Міністерство дозволяє відкрити Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання при УГА і затверджує статут Інституту, а також правила: проходження курсу, переведення іспитів та надавання фахових кваліфікацій закінчившим Інститут. Таким чином існування УГТІ набуло вже формально-правної сили і фактична чинність Інституту розпочнеться з 1. жовтня б. р.

Інститут має завдання підготовляти громадян української національности до практичної самостійної технічної, сільсько-господарської, кооперативної, комерційної та промислової праці по всіх тих фахах і в тому обсязі, що входять до програму навчання Української Господарської Академії як високої політехнічної школи. Повний курс навчання в Інституті є вісім семестрів. В Інституті буде відкрито зпочатку три відділи: 1) агрономічно-лісовий, 2) хеміко-технологічний і 3) економічний. Крім того при відділах Інституту відкривається цілий ряд фахових практичних коротко-термінових курсів та курсів з окремих предметів. Закінчившим Інститут будуть видаватись дипломи з фаховими кваліфікаціями: агронома, технолога, економіста і т. д. відповідно до закіченого відділу і фаху, а закінчившим короткотермінові курси — свідоцтва відповідно до фаху курсів.

Методи позаочного навчання в Інституті побудовані так, щоби дати студентам такі фахові знання, які були б рівнозначними зі знаннями набутими шляхом слухання в школі. Для цього запроваджена комбінована метода позаочного навчання і відбування практичних вправ в школі (в семінарах, кабінетах і лабораторіях УГА) або місцевих відповідних закладах під керуванням відповідних фахівців, а також рівнобіжно з цим прийнята комбінована метода індивідуального і колективно-ґрупового керування студіями шляхом систематичного і обовязкового кореспондування професорів зі студентами по кожному предмету.

Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання дає можливість набути фахову освіту без затрати великих матеріяльних засобів, без перерви для студента його службової або домашньої праці і без відірвання від свого постійного місця осідку. Для української молоді УТГІ дає можливість набути високошкільну фахову освіту навіть і тим, хто в часи сучасної господарської скрути, або через свої матеріяльні малі достатки навіть перестав мріяти про високошкільні студії. Для тих, хто хоча і без належної фахової освіти, але вже працює практично в царині сільського господарства, сільсько-господарської промисловости, кооперації, банківництва або торгівлі, УТГІ дає можливість систематичними студіями, не припиняючи свого заняття, набути фахові знання. Помимо індивідуальних вигод для самих студіюючих, УТГІ обєктивно має спричинитись до збільшення українських національних технічно-господарських фахово-кваліфікованих кадрів, так потрібних для піднесення господарського розвитку нашого народу.

Навчання в Інституті буде платним, однак ця плата є доступна майже кождому. Кошта студій УТГІ в порівнанні зі студіями на инших високих школах будуть значно меншими. Помимо того студіюючий УТГІ має ту вигоду, яку може дати лише позаочна школа, що він дістає, крім фахового знання, також фахову бібліотеку з усіх простудіованих предметів, необхідну в майбутній його практичній роботі.

Новоотворений Інститут є першою нашою національною технічно-господарською школою позаочних високошкільних студій по зразку американських і деяких европейських позаочних шкіл, однак пристосованою до наших українських умов і потреб.

Про запис студентів до Українського Технічно-Господарського Інституту позаочного навчання Ректорат Академії в близькім часі зробить офіційне оголошення. Тимчасом для всіх тих, хто буде цікавитися умовами вступу до УТГІ, та правилами про складення іспитів та вправ, канцелярія Академії надсилає інформації на листовні жадання. Писати на адресу: Kancelář Ukraijinské Hospodářské Akademie v Poděbradech Tchécoslovaquie.

Як пройшов другий річник Заочних Кооперативних Курсів РСУК?

Вже два роки веде Ревіз. Союз Укр. Кооператив заочним способом навчання кооперації. Учасникам курсів висилає Управа Курсів друковані виклади з контрольними питаннями і задачами, на які курсант має прислати писемні вироби. Ті вироби учителі Курсу переглядають ,як що є хибне, поправляють і відсилають назад курсантові. В цей спосіб невеликим коштом, сидячи вдома, курсант протягом зимових місяців має змогу набути основні знання, потрібні в кооперативній практиці книговода, крамаря, справника, касіера чи члена контрольної комісії.

В другому році навчання були три роди курсів: 1) курс для **книговодців господарсько-споживчих кооператив,** 2) **курс для книговодців кредитових кооператив,** 3) **курс для крамарів і справників.**

Оголошений курс для членів Надзірних Рад не зібрав такої кількости учасників, щоби могло оплатитися друкування викладів.

На всі ці курси зголосилося 120 учасників; але, як звичайно, не всі видержали до кінця. За 20 учасників оплату заплатили кооперативи і Кооп. Союзи, решта платили самі. Тих, що видержали витревало до кінця, як пристало на правдивих кооператорів, було 95. Вони виробили всі задачі одні з дуже гарним, інші з добрим успіхом; з них було 45 на курсі книговодців господ.-споживчих кооператив, 20 на курсі для кредитових книговодців, а 30 на курсі для крамарів і справників. Всі курсанти задоволені зі своєї праці і почуваються вже на силах самостійно вести те діло, якого вчилися. Деякі з них навіть надіслали до Управи курсів щирі письма подяки.

З цьогорічних учасників З. К. було людей з чотирокласовою народньою школою 82, а 13 зі семиклясівкою, або 3—5 клясами середньої школи. З них працювало в кооперації в хвилі впису на курсі 75, з того в низових кооперативах 68, Окружних Союзах 7. Інші ще тоді не були працівниками в кооперації.

Хто з учасників курсу бажає мати письменне свідоцтво з курсу, той мусить явитися до Рев. Союза на **устний іспит,** який відбудеться цього року дня 1. жовтня.

(Окремо від цих Заочних Курсів вів Ревіз. Союз цього року **Заочний курс підготовки учителів „Рідної Школи“** для ведення навчання кооперації у школах „Р. Ш.“. Про цей цікавий курс буде окреме звідомлення).

Успіх двох перших років навчання на Заочних курсах Р. С. У. К. заохочує нас до дальшого ведення і поліпшування цеї справи. Цей спосіб навчання є як показалося навіть кращий, як устні курси, бо приневолює курсанта до самостійности. **А особливо для тих районів, де нема змоги улаштувати місцеві устні кооп. курси, це є нині одинокий спосіб для кооперативних робітників і тих, що хочуть бути кооператорами — набути знання.** Тому на заочні курси вже тепер зголошуються свідомі кооператори з найдальших закутків нашого краю.

(Про курси, які відбудуться в біж. шк. році гл. ологошення на 4 ст. окладинки).

Проситься П. Т. Передплатників вирівнати залеглости, бо в противному разі висилка журналу буде здержана.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський.

Друкарня Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.